

Gymnasisters läsvanor och skrivvanor

Finlandssvenska gymnasisters åsikter om ämnet modersmål och
litteratur

Sandra Petas
Avhandling pro gradu
Helsingfors universitet
Institutionen för nordiska
språk och nordisk
litteratur
2007

Förord

Den här studien ingår i projektet *Språklig mångfald – Kielitaidon kirjo*, som inleddes hösten 2006. Projektet leds på finskt håll av Anneli Kauppinen vid Jyväskylä universitet och vid Helsingfors universitet fungerar Hanna Lehti-Eklund som koordinator för de svenska skolornas del. Jag vill tacka Hanna för att jag fick möjligheten att medverka i det här projektet och för all hjälp hon gett mig.

Ett stort tack vill jag också ge till min handledare Jan-Ola Östman för alla givande handledardiskussioner samt för all uppmuntran och allt stöd han givit i mitt arbete med denna avhandling.

Som en del av den här avhandlingen skrev jag en C-uppsats vid Uppsala universitet, var jag var utbytesstuderande våren 2007. Vid Uppsala universitet vill jag ge mitt tack till Eva Östlund-Stjärnegårdh, Björn Melander och Kerstin Thelander. Tack till min handledare Eva för att hon som expert på ämnet kunde ge utvecklande kommentarer på uppsatsen samt hjälpte mig vid val litteratur. Tack till Kerstin för att hon läste och kommenterade min uppsats samt tack till Björn för en givande uppsatskurs och för att han ordnade så jag fick ett rum på institutionen där jag kunde skriva på min uppsats.

Dessutom vill jag tacka Chris Silverström vid enheten för utvärdering av nationella prov vid Utbildningsstyrelsen för alla givande diskussioner och allt som jag lärde mig gällande ungdomars läsvanor och skrivvanor under min praktikperiod på Utbildningsstyrelsen hösten 2006.

Oslo, 25.09.2007

Sandra Petas

Innehåll

1 Inledning	4
1.1 Syfte och forskningsfrågor	6
1.2 Avhandlingens disposition	7
2 Bakgrund	7
2.1 Läsning	8
2.1.1 PISA	9
2.1.2 Ungdomars läsvanor och läsförmåga	11
2.2 Skrivning	13
2.2.1 Vad krävs av gymnasisterna?	13
2.2.2 Vad anser ungdomarna själva om skrivande?	16
2.3 Nationella utvärderingar i modersmål och litteratur	18
2.3.1 Läsvanor och resultat i nationella prov	19
2.3.2 Skrivvanor och resultat i nationella prov	20
2.3.3 Språkanvändning vid läsning samt skrivning och resultat i nationella prov	21
2.3.4 Elevattityder och resultat i nationella prov	22
2.4 Nationella utvärderingar i finskspråkiga skolor i Finland	23
2.5 Nationella utvärderingar i Sverige	24
2.6 Sammanfattande diskussion	25
3 Metod och material	27
4 Resultat av enkäterna	30
4.1 Gymnasisters läsvanor	30
4.1.1 Böcker	30
4.1.2 Tidningar	37
4.2 Gymnasisters skrivvanor	41
4.3 Gymnasisters språkanvändning vid läsning och skrivning	43
4.4 Gymnasisters attityder till ämnet modersmål och litteratur	47
4.5 Betyg jämfört med läsvanor, skrivvanor och attityder	50
5 Resultat av intervjuerna	60
5.1 Läsvanor och skrivvanor	60
5.2 Attityder till ämnet modersmål och litteratur	65
6 Sammanfattning och diskussion	67
6.1 Läsvanor	67
6.2 Skrivvanor	71
6.3 Språkanvändning vid läsning och skrivning	73
6.4 Attityder till ämnet modersmål och litteratur	74
7 Avslutning och slutsatser	78
Litteratur	84
Bilaga 1: Enkät	

1 Inledning

Till följd av PISA-undersökningarna¹ 2000 och 2003 har elevers läsförmåga diskuterats mycket. Eleverna i Finland fick de bästa resultaten i läsförståelseuppgifterna i de internationella PISA-undersökningarna (Utbildningsstyrelsen 2004). De finlandssvenska eleverna klarade sig dock sämre än de finskspråkiga eleverna i både PISA 2000 och PISA 2003.

Samtidigt har prestationsnivån i studentskrivningarna i modersmål och litteratur sjunkit under de senaste tio åren bland både finskspråkiga och svenskspråkiga gymnasister² i Finland³. Studentexamenscensur Ingegerd Nyström (2004:48–56) menar att orsakerna till att nivån i skrivningarna har sjunkit är många. I vissa uppsatser kan man se influenser av finskan, men Nyström anser att även gymnasisternas språk i övrigt har blivit enklare, torftigare och mindre variationsrikt under de senaste åren. Hon säger att de allra svagaste skribenterna saknar ett skriftspråk och att de skriver som de talar. På grund av detta inleddes hösten 2006 projektet *Språklig mångfald – Kielitaidon kirjo*, vars syfte är att undersöka bakgrundsfaktorer som kan inverka på att nivån i studentskrivningarna har sjunkit. I den här avhandlingen redogör jag för några av bakgrundsfaktorerna och min undersökning ingår som en del av projektet. Projektet utförs vid Helsingfors universitet på svenska och vid Jyväskylän universitet på finska. Anneli Kauppinen vid Jyväskylän universitet leder projektet och vid Helsingfors universitet fungerar Hanna Lehti-Eklund som koordinator. Forskningsassistenter för de svenska skolornas del är Sandra Petas och Sofia Wallin.

Arbetet inom projektet innefattar en enkätundersökning (se bilaga) bland studerande samt intervjuer med studerande och lärare i modersmål och litteratur. Dessutom har vi inom projektet fått tillgång till studentuppsatser. I ett senare skede kommer möjligen klassrumssituationer att filmas. Det som är unikt med det här projektet är att undersökningen görs samtidigt i både svenskspråkiga och finskspråkiga skolor.

¹ PISA = Programme for International Student Assessment.

² De ungdomar som går i grundskolan kallas elever, medan de som går på gymnasiet kallas studerande. I den här uppsatsen kommer jag att tala om gymnasister och studerande, då jag menar studerande på gymnasiet.

³ Att prestationsnivån i studentskrivningarna i modersmål och litteratur har sjunkit jämfört med 1990-talet kan bl.a. läsas i Geber & Lojander-Visapää (2007:187-188) och Nyström (2004).

Meningen är att analysera vilka brister som finns i uppsatserna och sedan undersöka bakgrundsfaktorer, dvs. vad som kan inverka på att resultaten blivit sämre. Leder vissa undervisningsmetoder till goda resultat men andra inte? Inverkar vad, hur mycket och på vilket språk ungdomarna läser och skriver?

Ungdomars attityder till ämnet modersmål och litteratur kommer också att undersökas och vi vill försöka få reda på orsaker till att de studerande tycker om eller inte tycker om ämnet. Är t.ex. orsaken att en studerande inte tycker om ämnet att han eller hon får dåliga resultat eller är orsaken att den studerande inte får goda resultat att han eller hon inte tycker om ämnet?

På Utbildningsstyrelsen vid avdelningen för utvärdering av nationella prov görs de nationella proven. I samband med dem har undersökningar om elevers bakgrundsfaktorer gjorts, vilka liknar de undersökningar som vi gör inom projektet *Språklig mångfald*. Syftet med Utbildningsstyrelsens undersökningar är att utreda orsaker till varför en del elever skriver bättre resultat än andra. Under min tid som praktikant på Utbildningsstyrelsen hösten 2006 granskade jag första gången noggrannare vilka bakgrundsfaktorer som påverkar elevers kunnande inom modersmål och litteratur. I kapitel 2.3 kommer jag att behandla undersökningar om bakgrundsfaktorer som gjorts i samband med de nationella proven i grundskolor i Svenskfinland. Utbildningsstyrelsen har endast gjort undersökningar i grundskolan. Tidigare har ingen liknande undersökning gjorts bland finlandssvenska gymnasier.

Eftersom jag studerar till modersmållärare, är jag intresserad av hur ungdomar klarar sig i ämnet modersmål och litteratur. I mitt intresse ligger också att få reda på hur vi som lärare kan hjälpa ungdomarna att bli så goda skribenter som möjligt och få så goda resultat som möjligt. Därför är jag också intresserad av ungdomars attityder till ämnet modersmål och litteratur samt varför de tycker som de tycker. Vad kan jag som lärare göra för att motivera alla ungdomar? Jag vill veta orsaken till att en del ungdomar tycker att ämnet är tråkigt eller svårt, men jag vill också veta orsaken till att en del tycker att det är roligt eller intressant.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

I det här avsnittet presenterar jag syftet har med min avhandling inom projektet *Språklig mångfald*. Som en del av projektet kommer jag att fokusera på några bakgrundsfaktorer som möjligen inverkar på elevers resultat i studentskrivningarna.

Utbildningsstyrelsens undersökningar om bakgrundsfaktorer visar att läsning av böcker på fritiden har ett positivt samband med elevers resultat i de nationella proven i modersmål och litteratur (Silverström 2003:112–113 och Silverström 2006:51). Samhället förändras och idag äger de flesta ungdomar en mobiltelefon och har tillgång till dator. Jag antar därför att studerande på gymnasiet läser och skriver rätt litet utanför skolan. Jag tror också att det de läser och skriver utanför skolan ofta är texter som e-post, diskussionsforum och textmeddelanden, dvs. texter där man ofta inte använder ett korrekt skriftspråk. Mitt antagande är alltså att nivån i studentskrivningarna i modersmål och litteratur har sjunkit på grund av en minskad läsning bland gymnasister och att det de skriver är texter, som inte kräver ett korrekt skriftspråk.

En annan av mina utgångspunkter är uttrycket ”övning ger färdighet” och med det menar jag att personer som övar att skriva texter, blir bättre på att skriva texter. För att kunna skriva egna texter behöver man även modeller för hur man skriver texter och därför är det viktigt att läsa.

I min undersökning kommer jag också att undersöka på vilket språk ungdomarna läser och skriver. Jag antar nämligen att många ofta läser och skriver på finska eller engelska och att det kan påverka deras skrivförmåga. Om en person oftare ser eller skriver en text på ett annat språk än sitt modersmål, antar jag att personen blir påverkad av det andra språket/de andra språken.

Mitt övergripande syfte är att studera gymnasisters läsvanor och skrivvanor samt vilka attityder de har till ämnet modersmål och litteratur (svenska). I min undersökning vill jag ha svar på följande forskningsfrågor:

1. Vad och hur mycket läser och skriver ungdomar på gymnasiet under sin fritid?
2. På vilket språk läser och skriver gymnasister?

3. Vilka attityder har ungdomar på gymnasiet till ämnet modersmål och litteratur samt vad är det som påverkar attityderna?
4. Finns det skillnader mellan vad gymnasister med höga betyg och gymnasister med låga betyg i modersmål och litteratur har för attityder samt hur mycket och vad de läser och skriver?

Eftersom jag jämför de studerandes betyg med deras läs- och skrivvanor, kan jag se om studerande med höga betyg läser och skriver mera under sin fritid än studerande med låga betyg. Därmed kan jag dra konklusioner om de studerandes läs- och skrivvanor inverkar på hur bra de studerande presterar i ämnet modersmål och litteratur.

1.2 Avhandlingens disposition

Avhandlingen är upplagd så att jag i kapitel 2 presenterar tidigare forskning som gjorts om läsning och skrivning bland ungdomar. Det första avsnittet i kapitel 2 handlar om läsning och det andra avsnittet handlar om skrivning. I avsnitt 2.3, 2.4 och 2.5 behandlar jag nationella utvärderingar i Sverige och Finland och då främst vilka bakgrundsfaktorer som har inverkat på elevers resultat. I kapitel 3 beskriver jag det material och den metod jag har använt mig av i undersökningen. I kapitel 4 presenterar jag resultatet av min enkätundersökning och i avsnitt 4.5 jämför jag gymnasisternas attityder samt läsvanor och skrivvanor med deras betyg i modersmål och litteratur. Kapitel 5 består av resultatet av intervjuerna med åtta gymnasister. I kapitel 6 sammanfattar jag och diskuterar resultaten och avhandlingen avslutas med avslutning och slutsatser i kapitel 7.

2 Bakgrund

”Det jag tänker på kan jag skriva om, det jag skriver om kan jag samtala om, det jag samtalar om kan jag läsa om, det jag läser om kan jag uttrycka i bild osv., osv.”, skriver Caroline Liberg (2000:119) om den livslånga läs- och

skrivutvecklingen. Hon menar att yttranden står i interaktion med varandra och bygger på varandra, vilket går hand i hand med en flerstämmig miljö. Läsning och skrivning hör alltså ihop, är beroende av varandra och bygger på varandra.

Att kunna läsa och skriva hör till de första aktiviteter ett barn lär sig i skolan, om inte redan tidigare. Enligt Rosén & Gustafsson (2006:30) är det en av skolans främsta uppgifter att ge elever möjlighet att lära sig läsa och skriva, eftersom de är de viktigaste kompetenserna för intellektuell utveckling och fortsatt lärande.

I det här kapitlet lägger jag fram vad som har gjorts inom läs- och skrivforskningen, främst i Sverige och Svenskfinland. Internationellt presenterar jag bl.a. PISA-undersökningarna och på nationell nivå presenterar jag de nationella utvärderingarna. Gällande de nationella utvärderingarna ligger fokus på utvärderingarna bland svenskspråkiga ungdomar i Finland, men jag kommer även kort att ta upp nationella utvärderingar i Sverige och bland finskspråkiga elever i Finland.

2.1 Läsning

Vad innebär läsning? Monica Reichenberg (2005:1) påpekar att läsning är mycket mer än att behärska avkodning, alltså den tekniska sidan. Hon framhåller att läsning handlar om att förstå det man läser, att kunna tolka och reflektera. Per Fröjd (2005:17) säger att avkodning handlar om en datadriven process, medan förståelse handlar om en teoridriven eller central process. Tolkning och reflektion är vidare en nivå högre än förståelse. Fröjd (2005:64) skiljer på ”förmågan att komma ihåg en text” och ”förmågan att lära sig av en text”. Det senare innebär att vi kan tolka en text, dvs. sätta in texten i en kontext med den kunskap och de erfarenheter vi har. Enligt gymnasiets läroplan skall gymnasister både kunna förstå, analysera och tolka olika slags texter (*Grunderna för gymnasiets läroplan 2003, 2004*). Flera forskare har ansett det viktigt att läsa texter från olika genrer både på fritiden och i skolan för att läsförståelsen skall utvecklas (se t.ex. Reichenberg 2005:37).

2.1.1 PISA

Omfattande internationella läsundersökningar har gjorts allt sedan IEA⁴ skapades år 1970 (Skolverket 2003a). Bland de senaste är PISA 2000 och PISA 2003. PISA är en internationell kunskapsundersökning som 1997 initierades av OECD⁵ (Skolverket 2004a). PISA undersöker femtonåringars förmågor inom tre kunskapsområden: läsförståelse, matematik och naturvetenskap. Undersökningar har genomförts år 2000, 2003 och 2006⁶, men svaren från den sista studien har ännu inte publicerats (Utbildningsstyrelsen 2004). Gällande modersmålsämnet är det enbart elevers läsförståelse som har testats i PISA-undersökningarna. Man kan således fråga sig hur rätt bild det ger av resultaten i modersmål och litteratur, då man inte har beaktat t.ex. elevernas muntliga eller skriftliga färdigheter.

I motsats till de nationella utvärderingarna utreds inte i vilken mån ungdomarna behärskar innehållet i läroplanen, utan undersökningarna går ut på att få veta om 15-åringar har sådana kunskaper och färdigheter som är betydelsefulla i det framtida samhället och arbetslivet (Utbildningsstyrelsen 2004).

I PISA 2000, då huvudämnet var läsförståelse, deltog 32 länder varav 28 OECD-länder (Skolverket 2004a). Finland placerade sig på första plats vad gäller läskunnighet. I Finland, Nya Zeeland, Australien, Kanada och Storbritannien nådde fler än 15 procent av eleverna nivå 5⁷, vilket innebär att de klarar av avancerade läsuppgifter. Endast 5 procent eller färre elever klarade samma nivå i Brasilien, Grekland, Lettland, Luxemburg, Mexiko, Portugal, Ryssland och Spanien (Skolverket 2003b:8–10). Positivt är att Finland tillsammans med Sydkorea har den minsta andelen svaga elever, 5 % eller färre

⁴ IEA = The International Association for the Evaluation of Education Achievement.

⁵ OECD = Organisation for Economic Co-operation and Development

⁶ I PISA 2000 var huvudämnet läsförståelse, i PISA 2003 låg huvudfokus på matematik och i PISA 2006 låg fokus på naturvetenskap. Alla tre ämnen har dock undersökts i alla tre undersökningar.

⁷ Elever på nivå 5 kan utföra komplicerade läsuppgifter som att hantera information som är svår att hitta i obekant text, visa detaljerad förståelse av sådan text och dra slutsatser om vilken information i texten som är relevant för uppgiften, kunna kritiskt värdera och formulera hypoteser, utnyttja specialkunskaper, samt hantera begrepp som kan stå i motsats till förväntningar (Skolverket: 2003b:8).

presterar på nivå 1⁸ och färre än 2 % presterar lägre än nivå 1 (Skolverket: 2003b:10).

Även i PISA 2003 klarade sig de finländska ungdomarna bäst i läsning (Utbildningsstyrelsen 2004). Den här gången var de finlandssvenska skolorna bättre representerade än i PISA 2000. I PISA 2000 deltog endast åtta finlandssvenska skolor (Väljjarvi m.fl. 2003:5), medan 50 skolor i Svenskfinland deltog i PISA 2003⁹ (Utbildningsstyrelsen 2004). I båda undersökningarna presterade de finlandssvenska eleverna sämre än de finskspråkiga eleverna, men ändå klart över genomsnittsnivån.

I PISA 2000 är resultatet för Svenskfinland inte helt tillförlitligt, eftersom så få finlandssvenska elever deltog (Väljjarvi m.fl. 2003:5). I PISA 2003, då en större andel finlandssvenska elever deltog, hade endast det finskspråkiga Finland bättre resultat än Svenskfinland gällande läskunnighet (Pedagogiska forskningsinstitutet 2004). Resultatet var något överraskande då både eleverna i Svenskfinland och eleverna i finska Finland låg på nästan samma nivå i IEA-undersökningen år 1991 (Väljjarvi m.fl. 2003:5).

Specialforskare Viking Brunell menar att skillnaderna mellan svensk- och finskspråkiga elevers resultat kan bero på de svenskspråkiga elevernas mindre lust att anstränga sig i skolan, ett lägre mått av intresse för fritidsläsning och en hemmiljö som är något mindre stödande (Pedagogiska forskningsinstitutet 2005). Exempelvis hade fler av de finlandssvenska eleverna jämfört med de finskspråkiga eleverna inte tillgång till ett eget skrivbord eller en lugn plats för läxläsning hemma, trots att de svenskspråkiga hemmen uppvisade en högre socioekonomisk status (Pedagogiska forskningsinstitutet, Jyväskylä universitet 2005).

I samband med PISA-undersökningen har bakgrundsfaktorer undersökts. En faktor som samvarierar tydligt med prestationer är läsintresset; ju större en elevs läsintresse är desto bättre resultat (Skolverket 2004a:14). Av olika faktorer som undersökts är läsintresse den faktor som har störst direkt effekt på prestation i läsförståelse. I 15 av 26 länder är det den starkaste faktorn

⁸ Elever på nivå 1 kan endast fullgöra de minst komplexa läsuppgifterna som skapats inom PISA, som att hitta en enstaka sakuppgift, identifiera huvudtemat i en text eller koppla ihop texten med vardagskunskap (Skolverket: 2003b:8).

⁹ I PISA 2003 deltog 50 finlandssvenska skolor (1 207 elever) och 147 finskspråkiga skolor (4 589 elever) (Utbildningsstyrelsen 2004).

(Skolverket 2004a:17). Extra stort verkar läsintressets betydelse vara i Finland, Australien, Norge, Skottland, Sverige och Nya Zeeland (Skolverket 2004a:16).

Motivation och självförtroende är även bakgrundsfaktorer som inverkar på resultatet. Dessutom är dessa faktorer viktiga förutsättningar för att kunna tillämpa olika inlärnings-strategier (Skolverket 2004a:17). Att under skoltiden utveckla positiva inställningar till lärande är viktigt, inte bara för framgång i skolan, utan också för att klara av studier på högre nivåer och för att utveckla det livslånga lärandet (Skolverket 2004a:8). Hurudana attityder eleverna har till lärande inverkar på resultatet men har även betydelse för både skolan och framtiden.

Aslak Lindström (2005:7) tror att en orsak till att Finland klarat sig bra i PISA-undersökningarna är den läsande finska kulturen och att finländare alltid har värdesatt läsförmåga:

Koko perheen oli osattava lukea ja kirjoittaa. Siksi siis tyttärekin pantiin maailmanennätyksiä tehden jo autonomian viimeisinä vuosikymmeninä oppikouluun, ei pitsiä nypläämään eikä ranskankielisiä korulauseita toistamaan vaan oppimaan lukemisen ja kirjoittamisen taito. Juuri tästä syystä olemme PISA-arviointien kärjessä. On kyse kansan sivistystaidosta.¹⁰

Trots att de finländska ungdomarna i PISA-undersökningarna har visat sig vara de bästa läsarna i OECD-länderna, har forskarna lyft fram orosmoment. Könsskillnaderna är stora; flickorna klarar sig bättre än pojkarna och det finns också resultat skillnader mellan skolor (Sinko m.fl. 2005:9). PISA har dessutom främst undersökt elevers läsförståelse, men läsning innefattar mycket mer än det.

2.1.2 Ungdomars läsvanor och läsförmåga

PIRLS 2001 är en internationell undersökning om läskompetens som gjordes bland yngre barn i 9–10-årsåldern. Fokus ligger på läsfärdigheter, läsvanor och attityder samt sammanhang för läsinläring (Skolverket 2003a:10). I den här undersökningen har inte skolor från Finland medverkat. Sverige har nått de

¹⁰ Min översättning: Hela familjen måste kunna läsa och skriva. Finland var även bland de första länder där flickorna sattes i skolan. De skulle varken knyppla spets eller upprepa franska meningar utan lära sig läsandets och skrivandets konst. Just på grund av detta ligger vi på toppen i PISA-utvärderingarna. Det handlar om folkets bildningskultur.

högsta resultaten följt av Nederländerna, England och Bulgarien (Skolverket 2003a:10).

I samband med undersökningen har det gjorts en enkätundersökning om läsvanor. Den här bakgrundsfaktorn verkar ha stor betydelse för resultatet (Skolverket 2003a:20). Enkätundersökningen visar att föräldrar i Sverige läser oftare för sina barn än föräldrar i de flesta andra länder som deltog i undersökningen och svenska föräldrar läser dessutom ofta själva för nöjes skull (Skolverket 2003a:22). Dessa faktorer samvarierar tydligt med elevers resultat, precis som sambandet mellan läsning av skönlitteratur och läsprovresultat gör (Skolverket 2003a:22–23). Enkätundersökningarna i samband med PIRLS 2001 och PISA 2000 visar att antalet böcker i hemmet har ett stort förklaringsvärde när det gäller elevprestationer (Skolverket 2003a:22).

Kent Larsson är en av pionjärerna inom skrivforskningen i Norden. Redan på 1970-talet undersökte han skrivförmågan hos ungdomar på högstadiet och gymnasiet i Sverige samt vilka bakgrundsfaktorer som inverkar på deras skrivförmåga. Larsson (1984:184) har i sin kvantitativa undersökning kommit fram till att ungdomar som flitigt läser böcker och tidningar har bättre skrivprestationer än övriga ungdomar. Han har också gjort en kvalitativ undersökning av bakgrundsvariablerna och den visar att intresse för debattprogram i TV och läsning av tidningarnas kultursidor har ett positivt samband med skrivprestationen. Däremot har inte intresset för kategorierna biofilmer, politik, musik, film och teater ett lika positivt samband med skrivprestationerna. Enligt Larsson är det således inte intresset för kultur som är den avgörande faktorn för skrivinläringen, utan snarare interaktionsformen – de argumenterande och utredande diskurserna som gynnar skrivinläringen. Avslutningsvis säger Larsson (1984:185–186) att regelbundet läsande och i viss mån regelbundet skrivande är speciellt viktigt för skrivförmågan.

Monica Reichenberg (2005:37–41) har i en enkätundersökning bland 90 gymnasister i Sverige undersökt ungdomars läsvanor. Enligt undersökningen gillar både låg- och högpresterande elever att läsa, men även om majoriteten av deltagarna anser att läsning är en av deras favoritsysselsättningar, läser många inte så mycket skönlitteratur. Det är däremot populärt att läsa dagstidningar samt att läsa på Internet, både e-post och på webben. Enligt Reichenberg läser högpresterande elever skönlitteratur något oftare än lågpresterande elever,

medan lågpresterande elever läser dagstidningar i större utsträckning än högpresterande elever. I elevsvaren i Reichenbergs forskning framkommer att ungdomar läser för att få spänning, glädje och avkoppling. Ett positivt resultat i Reichenbergs undersökning är att det finns en stor del svaga läsare, som trots svårigheter fortsätter att läsa och bevarar sin positiva attityd till läsning.

2.2 Skrivning

Vad är en bra text? Enligt Louise Bjar (2006:327) skall en text vara kommunicerbar, läsaren skall förstå innehållet. Nödvändig information skall finnas med, texten skall vara logiskt uppbyggd och formulerad så att läsaren skall kunna tolka det skrivna. Även olika genrer och texttyper ställer vissa krav på en text. Bjar påpekar att det är viktigt att eleverna förstår att vi ibland kan fabulera då vi skriver, medan texter i andra sammanhang skall vara sanna.

Vid framställande av en text jobbar man på olika plan; det handlar om att planera, arbeta, omformulera och flytta meningar och stycken osv. (Bjar 2006:330). Att skriva texter är en komplicerad process, skriver Marte Engdal Halse (1996:210). Hon menar att skrivande bl.a. handlar om att ens text är fylld av andras ord och röster.

2.2.1 Vad krävs av gymnasisterna?

Enligt gymnasiets läroplan (2004) skall de studerande både kunna tolka och analysera olika slags texter samt själva skriva olika slags texter. De studerandes språkbruk bör även fördjupas, så att språket blir mångsidigt och att de studerande kan anpassa språket efter olika situationer (*Grunderna för gymnasiets läroplan 2003, 2004*). Det betyder alltså att gymnasister skall klara av att anpassa sitt språk efter vilken genre de skriver.

Ett nytt synsätt är att gymnasisterna och även yngre elever skall tränas i att skriva och tolka olika genrer. De nya läroplanerna från år 2004, både för gymnasiet och för grundskolan, fokuserar mera på detta än vad de gamla läroplanerna från år 1994 gjorde. Det nya textkompetensprovet i modersmål och litteratur i studentskrivningarna som infördes våren 2007 skall även testa gymnasisternas genrekunskap mer än det gamla provet. Syftet är att

ungdomarna skall lära sig för framtiden och öva texter de kan tänkas skriva t.ex. i sina kommande yrken.

Jon Smidt (1996:83-84) säger att det ofta påpekas att kommunikation, både skriftlig och muntlig, är knuten till de sociala situationer och sammanhang vi befinner oss i, dvs. våra erfarenheter. Han säger också att det inte är något nytt att det inte gjorts någon stor poäng av det i modersmålsundervisningen. Enligt den norska läroplanen från år 1997 framförs det redan då att eleverna skall lära sig att se kopplingen mellan språk och social funktion (Smidt 1996:84).

Kent Larsson (1984:56) skriver att all språkproduktion finns i en social situation och språkproduktionen styrs av situationens ändamåls- och innehållsriktning. Texter skrivs alltså för någon och fungerar därmed som en dialog, samtidigt som de styrs av vad som skall avhandlas och för vilket ändamål de skall användas.

Det är viktigt att de studerande lär sig att skriva till andra mottagare än läraren. Den processorienterade skrivpedagogiken går bl.a. ut på att skrivandets kommunikativa aspekter betonas (Nyström & Ohlsson 2002:25). Nyström & Ohlsson säger att skrivandet skall riktas från en sändare till en mottagare med ett speciellt syfte. Birgitta Garne (2002:19) menar att även yngre elever än gymnasister måste beakta textens syfte och den tänkta mottagaren. Enligt Engdal Halse (1996:212) kan det dock vara problematiskt för skribenten att föreställa sig en okänd mottagare, samtidigt som han/hon skriver till läraren eller censorn. Hon frågar om det är möjligt att skrivning i skolan kan fungera som en dialog med skribenten, med andra elever eller med texter.

Skolskrivandet skall vara en övning för framtiden, men trots det får skolan ofta kritik för att inte vara anpassad till verkligheten. Enligt Marie Ström (1991:20) anser många elever att de inte har användning för det de lär sig i skolan i det verkliga livet. Meningen med att de studerande skall träna sig att skriva olika genrer i olika diskurser knutna till olika sammanhang samt till olika mottagare, är att skrivsituationerna skall vara närmare verkligheten. Att genomföra detta är dock inte helt oproblemiskt.

Enligt Frøydis Hertzberg (2006:299) är forskarna eniga om att eleverna behärskar narrativa texter bättre än argumenterande texter. Samma resultat framkommer i de nationella proven i modersmål och litteratur i finlandssvenska skolor (Silverström 2004:141). Som orsaker till det här anger Hertzberg

(2006:299–300) att modellerna och erfarenheterna för den argumenterande texten är mera sparsamma än för den narrativa. Redan som barn kommer man i kontakt med den narrativa texten via t.ex. sagor. Berättelsen har även kronologin som ”gratis” struktureringsprincip, medan den diskuterande texten inte har någon motsvarande modell. Dessutom säger Hertzberg att skriftliga berättelser har förebilder i vardagligt tal, medan däremot muntlig argumentation inte kan fungera som förebild för skriftlig argumentation.

Eftersom studentexamen kräver att gymnasisterna skall kunna skriva olika genrer, räcker det alltså inte att de är bra på att berätta, utan de måste tränas i olika typer av texter. I de ungas framtida yrken är det knappast heller berättelsen som är den viktigaste genren för de flesta. Nyström & Ohlsson (2002:44) säger dessutom att analytiska skrivuppgifter är en bra träning i metodiskt arbete och kritiskt tänkande samt kan fungera som en väg till ny kunskap.

Inom KAL-projektet ¹¹ i Norge har censor Harald Nilsen forskat i textkvalitet. Texterna som har undersökts i projektet fungerar som avgångsprov i norska grundskolor. Nilsen (2005) menar att censorerna är rätt eniga om vad som klassificeras som en svag text, medan det inte är lika entydigt vad en god text bör innehålla. Typiska drag för en svag text är enligt Nilsen (2005:121 och 128) enkelt språk, rättskrivningsfel, oklart fokus, oklarhet om texten ger svar på uppgiften, oklar struktur samt litet och enkelt innehåll. De goda texterna innehåller många olika komponenter av duktighet. Det enda censorerna är helt överens om är att de goda texterna ligger över medelnivån samt att skribenten klarar av att kommunicera (Nilsen 2005:146). En god skribent tar även risker och skriver överraskande, vilket gör att texten blir intressant att läsa. Nilsen kallar detta för en läsoplevelse. Även om texterna inte är argumenterande texter, skall skribenten alltså kommunicera i sin text för att få ett gott betyg.

Kjell Lars Berge är också en av forskarna i KAL-projektet. Även han talar om kommunikationen i de goda texterna. Berge (2005:186) säger att metakommunikation, alltså att texten kommunicerar med sig själv, finns både i goda berättande texter och i goda diskuterande texter. Däremot påträffas metakommunikation inte i medelbra eller svaga texter. En bra berättande text är

¹¹ KAL = Kvalitetssikring av læringsutbyttet i norsk skriftlig.

självkommunicerande och texten skapar då sin egen kontext. I en god resonerande text finns metakommunikation i olika former från ironi till fakta. Slutligen konstaterar Berge (2005:187), precis som Hertzberg och Silverström, att ungdomarna klarar av att skriva rimligt bra berättelser, men däremot är det mycket få som skriver goda diskuterande texter.

2.2.2 Vad anser ungdomarna själva om skrivande?

Enligt Garne (1993:52–53) vill elever helst skriva texter där de får "hitta på". Detta grundar sig på en enkätundersökning bland grundskolelever och gymnasister i Sverige. Helst vill ungdomarna skriva texter som kan klassas som realistisk fiktion, alltså skriva om händelser som kunde inträffa i verkligheten. Fiktion, där man får skriva om människor och händelser som inte har med den egna verkligheten att göra, är även populärt. Dessa typer är dock något populärare bland grundskolelever än bland gymnasister. Studerande på gymnasiet skriver hellre om egna upplevelser än vad elever i åk 7 gör. Fler gymnasister skriver också hellre faktabaserade texter än vad yngre elever gör. Gymnasisterna i undersökningen föredrar att skriva mer varierade texter jämfört med grundskoleeleverna, säger Garne. Det handlar möjligen om att gymnasister är vanare att skriva olika genrer och texttyper, eftersom de fått mer träning i det, både genom att läsa och skriva olika slags texter.

Att ungdomar vill skriva texter där de får fantisera fritt överensstämmer med Pernille Schøtt-Kristensens (1991:28) undersökning om gymnasisters åsikter om skolskrivandet. Berge (2005:81) konstaterar också att få ungdomar inom KAL-projektet har valt att skriva diskuterande texter. Eleverna är duktiga på att skriva narrativa texter, dit fantasiberättelsen hör, och det är självklart roligare att skriva texter man är bra på att skriva.

Garne (1993:53) menar att det kan tyckas vara svårt att kombinera faktorerna att man skall ta vara på elevers erfarenheter samtidigt som eleverna själva helst vill "hitta på". Att eleverna skall lära sig att skriva olika genrer och träna att skriva texter de kan tänkas skriva i sitt kommande yrke går inte heller helt ihop med att eleverna enbart vill skriva fiktion.

Annette Andersson (1991:8–9) har frågat elever vad de anser om skrivandet i skolan och varför det är viktigt att skriva i skolan. I hennes undersökning framkommer det att elever gärna skriver och att de anser att de får skriva

alldeles för litet i skolan. Inställningarna är dock beroende av om eleven har lätt eller svårt för att skriva. Andersson (1991:9) hävdar att gymnasisterna i hennes undersökning har ett bredare perspektiv på vad skrivandet behövs till än vad niondeklassare har. Gymnasisterna anser att det är viktigt för det kommande yrkeslivet och även för privatlivet, medan niondeklassisterna skriver för läraren och betonar det formella i texterna, att stava rätt och skriva snyggt och prydligt, eftersom det ofta fokuseras på i skolan.

Annette Kronholm-Cederbergs (2005:74–79) studie om finlandssvenska gymnasisters skrivande visar dock att många anser att skolskrivandet är det samma som ”regelskrivning”, dvs. att lära sig skriva grammatiskt korrekt svenska. De finlandssvenska gymnasisterna säger även att skolskrivandet fungerar som färdighetsträning för studentexamen. Här kan finnas en kulturskillnad, då en del av de svenska gymnasierna är mera yrkesinriktade än de finlandssvenska gymnasierna. De gymnasister i Sverige som går på yrkesinriktade program är redan inriktade på ett yrke och det framtida yrket känns kanske närmare för dem än för de finlandssvenska gymnasisterna, som först skall klara av studentexamen. I gymnasierna i Sverige har man heller inga studentskrivningar. Angående icke-skolskrivande finns det däremot en bred variation bland gymnasisternas skrivvanor i Kronholm-Cederbergs undersökning. En del studerande skriver mycket och olika genrer, vilket Kronholm-Cederberg (2005:82–88) kallar ett personligt projekt, medan icke-skolskrivandet för andra nästan är obefintligt.

I Catharina Nyströms (2000:88) forskning om sverigesvenska gymnasisters fritidsskrivande säger 50 % av de intervjuade ungdomarna (undersökningens intensivgrupp¹²) att de skriver under sin fritid. Av dem skriver alla ibland utan att ha fått det som uppgift i skolan (Nyström 2000:97). Bland de icke-skolskrivna texterna som gymnasisterna redovisar i undersökningen finns främst genrerna fantasy samt dikter. Här finns även en könsskillnad; pojkarna skriver ofta fantasy, medan flickorna skriver dikter. De flesta gymnasister i Nyströms (2000:99) intensivgrupp anser att de har nytta av skolans skrivundervisning för sitt framtida arbete eller sina fortsatta studier. Flera av de studerande anser även att de utvecklas själva då de skriver (Nyström 2000:100),

¹² Nyströms undersökning består både av enkätsvar av ett större antal elever samt intervjuer med en mindre grupp elever, som hon kallar för intensivgruppen.

men i intensivgruppen finns även studerande som anser att de inte har någon nytta av skrivundervisningen.

En ny undersökning om gymnasisters kommunikation genomförs av Theres Bellander. Gällande skrivande har hon via en enkätundersökning fått fram att ungdomar chattar på Internet lika ofta som de skriver lektionsanteckningar, dvs. dagligen eller varje vecka (Bellander 2006b:79–80). Chatt är även den aktivitet ungdomarna oftast använder datorn till. Främst chattar de med personer de känner via programmet MSN, men många besöker även mötesplatserna LunarStorm och Playahead. E-postskrivande är däremot inte bland de vanligaste skriftliga aktiviteterna, men dock betydligt vanligare än att skriva vanliga brev eller vykort (Bellander 2006b:49 och 54–56). Bellander säger att de flesta skriver e-postbrev en gång i månaden eller oftare. Textmeddelanden skriver ungdomarna betydligt oftare än e-post. Speciellt flickorna skriver ofta textmeddelanden; 39 % av de deltagande flickorna skriver textmeddelanden dagligen och 40 % varje vecka. Motsvarande siffror för pojkarna är 20 % (dagligen) respektive 35 % (varje vecka) (Bellander 2006b:52–53).

2.3 Nationella utvärderingar i modersmål och litteratur

Utbildningsstyrelsen ansvarar för de nationella proven i Finland, i vilka undervisning och inläring utvärderas. Genom nationella prov studeras om kraven i läroplanen för den grundläggande utbildningen uppfylls. Nationella prov görs endast i grundskolan, eftersom studentskrivningarna fungerar som utvärderingsprov på gymnasiet.

Utbildningsstyrelsen har gett ut sju rapporter om utvärdering av inlärningsresultat i modersmål och litteratur i finlandssvenska skolor. Fyra av dessa handlar om inlärningsresultat bland niondeklassister och det är dem jag kommer att behandla eftersom de eleverna närmast är i samma ålder som deltagarna i min undersökning.

Utvärderingarna har testat olika delområden inom ämnet modersmål och litteratur. År 1999 testades niondeklassisters kunskaper inom läsförståelse, språkkännedom, diskussion samt skrivande (Hannén 2000). Två år senare testades elevernas kunskaper gällande läsning och litteratur, skrivande och

språkkännedom (Silverström 2002). År 2003 innehöll det nationella provet ett kunskapsprov samt en skrivuppgift (Silverström 2004) och två år senare prövades niondeklassisters kunskaper i läsning, litteratur, textkännedom, skrivande och språkkännedom (Silverström 2006).

I det följande kommer jag att presentera bakgrundsfaktorer som inverkar på resultatet, främst skrivresultatet. Bakgrundsfaktorer som inverkar på skrivresultatet är relevanta för min undersökning, eftersom jag vill få reda på orsaker till att nivån har sjunkit i studentskrivningarna. I alla fyra modersmålsutvärderingar bland niondeklassister testas elevers skrivförmåga, men de olika utvärderingarna beaktar olika bakgrundsfaktorer. Jag koncentrerar mig på de bakgrundsfaktorer som jag kommer att undersöka hos gymnasister, dvs. läsvanor, skrivvanor, på vilket språk studerande läser och skriver samt vilka attityder de har till ämnet modersmål och litteratur.

2.3.1 Läsvanor och resultat i nationella prov

Krisse Hannén (2000:91) skriver i Utbildningsstyrelsens första utvärdering av inlärningsresultat i modersmål och litteratur att läsvanorna varierar mellan könen. Pojkarna läser oftare serietidningar än vad flickorna gör, medan flickorna oftare läser dagstidningar och läxor. Enligt Hannén (2000:59) har 5 % av pojkarna och 20 % av flickorna berömliga eller utmärkta färdigheter i skrivande. Även om skrivresultaten inte direkt jämförts med läsvanorna, får man veta att flickornas skrivresultat är bättre än pojkarnas och att flickorna läser andra genrer än pojkarna.

Chris Silverström (2004:112–113) menar i rapporten om utvärdering av inlärningsresultat år 2003 att 10 % av resultatet i skrivuppgiften förklaras av hur ofta eleverna lånar böcker från biblioteket och 8 % av resultatet förklaras av hur ofta eleverna läser. Enligt Silverström är lösningsfrekvensen 68 %¹³ för de elever som läser fyra eller fler böcker i månaden under sin fritid, medan lösningsfrekvensen är 51 % för de elever som uppger att de inte läst en enda bok i månaden på sin fritid. Det finns alltså ett samband mellan läsning och skrivresultat.

¹³ Lösningsfrekvens = andelen utdelade poäng (i procent) av antalet möjliga. I det här fallet har eleverna alltså uppnått 68 % av de poäng som var möjliga att uppnå.

Även i undersökningen år 2005 har Silverström (2006:51) kommit fram till att läsning av böcker på fritiden samt boklån för läsning av böcker på fritiden har ett klart positivt samband med hela provresultatet. Hon menar också att läsning av skönlitteratur i samband med modersmålsundervisningen har lett till goda resultat i det nationella provet. Samma tendens finns i utvärderingen av inlärningsresultat år 2001. Silverström (2002:110) skriver att elever vars lärare har använt skönlitteratur i undervisningen har ett bättre provresultat än elever vars lärare inte har använt skönlitteratur eller gör det i mycket liten utsträckning.

Enligt Utbildningsstyrelsens rapporter om utvärdering av inlärningsresultat i modersmål och litteratur har alltså läsning, speciellt läsning av skönlitteratur, en positiv inverkan på skrivande.

2.3.2 Skrivvanor och resultat i nationella prov

I utvärderingen av inlärningsresultat i modersmål och litteratur år 2001 (Silverström 2002:109) undersöktes om skrivundervisningen inverkar på elevernas skrivresultat. De elever som har jobbat med olika genrer i samband med undervisningen har fått goda skrivresultat. Däremot visar analysen inget samband mellan metoderna i skrivundervisningen och resultatet i skrivuppgifterna. Silverström ger som exempel att elever som planerat sina texter och skrivit utkast inte har fått bättre resultat än elever som aldrig har gjort det. Elever som skrivit om sina texter efter att de har fått respons av sina lärare har enligt Silverström inte heller skrivit bättre resultat än elever som inte gjort det.

Även i utvärderingen år 2003 skriver Silverström (2004:112) att elever som ofta har arbetat med olika texttyper har goda resultat. Genrerna som nämns är berättelser, recensioner, noveller, beskrivningar och argumenterande eller diskuterande texter. Analysen visar att elever som oftast har skrivit dessa vanliga genrer i genomsnitt har 20 procentenheter (eller 1,2 betyg) bättre skrivresultat än de elever som har skrivit dessa genrer minst.

Eftersom skrivuppgiften år 2003 var en diskuterande text, undersöktes om elever som ofta skrivit den här typen av text har goda resultat. Silverström anger att skillnaden mellan resultatet bland de elever som flera gånger skrivit den här genren och de elever som aldrig skrivit den här genren, är 18 procentenheter. Ju oftare eleverna skrivit genren, desto bättre var resultatet i

skrivuppgiften. Här stämmer alltså mitt antagande att ”övning ger färdighet” (se kapitel 1.1).

Vad eleverna skriver på fritiden har inte undersökts som bakgrundsfaktor i samband med de nationella proven i modersmål och litteratur.

2.3.3 Språkanvändning vid läsning samt skrivning och resultat i nationella prov

I samband med två av de nationella utvärderingarna i Finland (2003 och 2005) granskades om elevernas språkanvändning inverkar på resultatet. Åtta vardagssituationer¹⁴ undersöktes angående språkanvändning. De påståenden som handlade om på vilket språk eleverna läser och skriver lyder: *skriver e-post, traditionella brev eller textmeddelanden på svenska och läser svenska böcker eller tidningar.*

Silverström (2004:103) anger att deltagarna i utvärderingen år 2003 använder svenska ungefär lika ofta då de skriver som då de läser. I genomsnitt använder eleverna oftare svenska än något annat språk både då de läser och skriver.

Av de åtta vardagssituationerna kan man räkna ut ett index där alla situationer väger lika mycket. Utgående från hela språkindexet är sambandet mellan elevers språkanvändning och deras resultat inte särskilt starkt. Silverström (2004:118) säger att hela språkindexet endast förklarar 2 % av resultatet i skrivuppgiften. Däremot menar Silverström (2004:119) att språkanvändning vid läsning av böcker och tidningar har betydelse för resultatet. De elever som aldrig använder svenska då de läser har ungefär 20 procentenheter sämre resultat i skrivuppgiften än de elever som lika ofta eller oftare läser på svenska som på ett annat språk.

Enligt Silverström har de elever som mest läser på svenska de bästa resultaten (lösningsfrekvens: 63) i skrivuppgiften, medan de som aldrig läser på svenska har de sämsta resultaten (lösningsfrekvens: 40). De elever som alltid läser på svenska har sämre resultat än de som mest läser på svenska, men även

¹⁴ 1) Talar svenska med familjemedlemmar; 2) talar svenska med egna vänner på fritiden; 3) läser svenska böcker, tidningar m.m.; 4) skriver e-post, traditionella brev eller textmeddelanden på svenska; 5) talar svenska med släktingar eller vänner till familjen; 6) talar svenska i samband med fritidsintressen (klubbar, föreningar m.m.); 7) talar svenska på offentliga platser (t.ex. i affärer, i bussen, på biblioteket); 8) tittar på svenskspråkiga tv-program.

på annat/andra språk. De som läser lika mycket på ett annat språk än svenska har samma lösningsfrekvens som de som alltid läser på svenska (lösningsfrekvens 59). Resultatet visar alltså att det är viktigt att elever läser mycket på svenska, men även på andra språk för att prestera bra i skrivuppgifter.

Även i utvärderingen 2005 menar Silverström (2006:52–53) att språkanvändningen inte är en bakgrundsfaktor som har stor betydelse för resultatet, då korrelationen beräknas med hela språkindexet inklusive alla åtta vardagssituationer. I rapporten år 2005 kommenteras inte språkanvändning vid läsning eller skrivning särskilt.

Enligt Utbildningsstyrelsens enkätundersökning i samband med nationella prov i modersmål och litteratur har alltså språkanvändning vid läsning större betydelse än språkanvändning vid skrivande samt språkanvändning i flera andra vardagssituationer.

2.3.4 Elevattityder och resultat i nationella prov

I samband med de nationella utvärderingarna har eleverna också fått ta ställning till olika påståenden om attityder till ämnet modersmål och litteratur. I två av utvärderingarna (2003 och 2005) handlar det om femton positiva påståenden om modersmålsämnet indelade i tre kategorier: *att tycka om ämnet*, *att behärska ämnet* och *att ha nytta av ämnet*. I båda utvärderingarna är elevernas genomsnittliga inställning till ämnet 3,3 på skalan 1–5 (Silverström, 2004:114 och 2006:43). Värdet utgör ett medeltal av resultaten i samtliga femton påståenden. Majoriteten av eleverna tycker att modersmål och litteratur är ett nyttigt ämne, medan inte lika många elever gillar ämnet (Silverström 2006:43).

Enligt Silverströms (2006:51) analys av bakgrundsfaktorer finns det starkaste sambandet mellan elevers attityder till ämnet och resultat i provet. Av provresultatet förklaras 19 % av de påståenden som gäller *nyttan med ämnet* och 15 % av de påståenden som gäller *intresse för ämnet*. Korrelationen mellan attityder och resultat är även hög i utvärderingen år 2003. Silverström (2004:116) skriver att ju bättre eleverna har presterat i provet, desto positivare är deras medelattityd.

Även i utvärderingen år 2001 har elevattityders samband med provresultatet analyserats. Den här gången har man använt tretton påståenden kategoriserade

enligt grupperna *att tycka om ämnet, att behärska ämnet och att behöva mer hjälp*. Här har även attitydernas samband med elevernas skolbetyg analyserats och Silverström (2002:106–107) menar att både höga betyg och höga resultat i provet hänger ihop med en positiv inställning till ämnet.

Det är dock svårt att säga vad som påverkar vad. Som Silverström (2004:117) säger är det rimligast att attityder och provprestationer påverkar varandra ömsesidigt. I min kvalitativa undersökning (intervjuerna) kommer jag att försöka utreda orsaker till vad som påverkar attityderna.

2.4 Nationella utvärderingar i finskspråkiga skolor i Finland

Den senaste utvärderingen av inlärningsresultat i modersmål och litteratur (fi. äidinkieli ja kirjallisuus) i årskurs 9 i finskspråkiga skolor i Finland genomfördes år 2005. De nationella proven i modersmål och litteratur (för svenskspråkiga) samt ”äidinkieli ja kirjallisuus” (för finskspråkiga) görs vid ungefär samma tidpunkt och innehåller liknande uppgifter, för att resultaten skall kunna jämföras.

Medelnivån i utvärderingen år 2005 i finskspråkiga skolor var nöjaktig (lösningfrekvens: 61 %). Av eleverna uppnådde 35 % utmärkta resultat, medan 16 % av eleverna hade svaga resultat (Lappalainen 2006). De lågpresterande eleverna hade främst svårigheter i skrivuppgifterna. I de svenska och finska proven fanns vissa gemensamma uppgifter (Silverström 2006:33–34). De finska skolorna hade i genomsnitt ett bättre resultat på 7 procentenheter i läsförståelseuppgifterna jämfört med de finlandssvenska skolorna. I den gemensamma skrivuppgiften låg dock eleverna i de svenska och finska skolorna på ungefär samma nivå. Även i PISA-undersökningarna har de finskspråkiga eleverna klarat sig bättre i läsförståelseuppgifter än de svenskspråkiga eleverna.

Olika utvärderingar i finska skolor visar att det liksom i de finlandssvenska skolorna finns könsskillnader på alla delområden som har utvärderats (Yrjölä 2004:14–15). Speciellt i skrivuppgifterna är könsskillnaden stor. Även i PISA 2000 uppträder samma skillnader i kunskapsnivån som i de nationella utvärderingarna. Även om de finländska pojkarna var de bästa i PISA 2000, är

könsskillnaden störst bland de finländska ungdomarna jämfört med de övriga OECD-länderna. Yrjölä säger dock att problemen är betydligt större inom andra områden av de språkliga färdigheterna (t.ex. gällande skrivfärdigheter) än vad könsskillnaderna är i läskunnighet.

Precis som de finlandssvenska eleverna tycker de finskspråkiga eleverna att modersmålsämnet är viktigt, men inte speciellt roligt. Speciellt negativa är pojkarna. Av de finskspråkiga flickorna läser 60 % gärna modersmål och litteratur, medan endast 28 % av pojkarna gör det (Lappalainen 2006).

Då elevernas resultat i årskurs 9 har jämförts med deras resultat i årskurs 7, visar det sig att kunskaperna i modersmål och litteratur har ökat med 8 %. Störst var ökningen i skrivning (+ 15 %) och läsning (+12 %) (Metsämuuronen 2006). Metsämuuronen har också gjort en jämförelse mellan elevernas attityder i årskurs 7 och i årskurs 9. Här framkommer det att eleverna har positivare attityder till modersmålsämnet i årskurs 7 än i årskurs 9. Exempelvis sjönk elevernas uppfattning angående nyttan av ämnet med 8 procentenheter under två år.

2.5 Nationella utvärderingar i Sverige

En omfattande nationell utvärdering av grundskolan i Sverige utfördes av Skolverket år 2003. Huvudsyftet var att ge en helhetsbild av måluppfyllelsen i grundskolan ämnesvis samt i ett övergripande perspektiv (Skolverket 2004c:10). Dessutom undersökte man om det skett förändringar sedan den nationella utvärderingen 1992. Utvärderingen genomfördes i årskurs 5 och årskurs 9, med tyngdpunkt på den senare (Skolverket 2004c:25). Det är även årskurs 9 jag tar upp här med samma motivering som jag enbart behandlar årskurs 9 i de finländska utvärderingarna; de eleverna är närmast i samma ålder som deltagarna i min undersökning. Jag behandlar också enbart ämnet svenska, eftersom det motsvarar ämnet modersmål och litteratur.

Elevernas kunskaper mättes främst med utgångspunkt i de nationella ämnesproven. Dessa utarbetas vid Uppsala universitet och är obligatoriska prov som genomförs i slutet av årskurs 9 (Skolverket 2004b:14). De nationella proven i Sverige har en annan funktion än de nationella proven i Finland. I

Finland görs de för att utvärdera elevers kunskaper och för att kunna se om kraven i läroplanen nås, medan syftet med de nationella proven i Sverige är att bedömningen skall vara likvärdig. Provet finns till som ett stöd för lärarens bedömning och betygsättning (Garme 2002:10). I den utvärdering som har utförts av Skolverket 2003 är utgångspunkten emellertid främst de nationella proven. Provet i utvärderingen innefattar både ett muntligt och ett skriftligt prov samt läsprov (Skolverket 2004b:21). Dessutom fyller eleverna i enkäter om bl.a. attityder till ämnet svenska (Skolverket 2004b:14).

Då resultaten från år 2003 jämförs med resultaten från utvärderingen 1992 ser vi en minskad läsförmåga (Skolverket 2004c:68). Spridningen är även större och en större andel elever har svagare resultat i utvärderingen 2003 än 1992. Däremot visar de skriftliga uppsatserna inga resultatskillnader mellan de olika åren. Den muntliga förmågan är svår att värdera objektivt, men både lärare och elever bedömer den muntliga förmågan högre 2003 än 1992 (Skolverket 2004b:22).

Angående elevernas attityder till ämnet svenska anser majoriteten att ämnet är viktigt, roligt och intressant (Skolverket 2005:47). Fler flickor än pojkar tycker det. Samma tendenser som flickorna har elever med högt kulturellt kapital och elever med välutbildade föräldrar. Flickor med mycket böcker i hemmet och med välutbildade föräldrar är alltså mest motiverade till ämnet.

Jämförelser med andra ämnen visar att eleverna skattar svenskämnet högt (Skolverket 2005:46). Drygt 40 % av eleverna har valt svenskämnet som ett av de tre ämnen som är viktigast och 10 % har valt ämnet som ett av de ämnen som är roligast och där eleven har lust att lära sig mer. Betyddligt fler elever anser alltså att ämnet är viktigt än som anser att det är roligt. Majoriteten av deltagarna anser att det är viktigt att ha kunskaper i svenska och att kunskaperna behövs för fortsatta studier och jobb (Skolverket 2005:48). De uppfattar även att vuxna tycker att svenska är viktigt.

2.6 Sammanfattande diskussion

De finländska ungdomarna är duktiga läsare. Det visar de internationella PISA-undersökningarna och de nationella proven i modersmål och litteratur.

Könsskillnaderna är inte lika stora i läsning som t.ex. i skrivning i de nationella proven. Däremot verkar ungdomarna inte vara lika goda skribenter. I de nationella utvärderingarna framkommer att pojkarna har problem med skrivande, medan flickorna har goda resultat i skrivande. Som sagt har också nivån i studentskrivningarna sjunkit och olika skrivforskare säger att ungdomarna har svårigheter med att skriva diskuterande texter, medan de presterar rätt bra i narrativa skrivuppgifter.

Ungdomar föredrar att skriva narrativa texter där de får fantisera fritt. Hertzberg (2006:299–300) menar att ungdomar är bättre på att skriva narrativa texter, eftersom den texttypen är välbekant. Redan som barn kommer man i kontakt med berättelsen och den berättande texten har även kronologin som fungerande struktureringsprincip. Berge (2005:186) säger också att även en bra berättande text är kommunicerande.

Olika undersökningar har visat att läsning har ett positivt samband med skrivresultat. Detta har granskats i samband med nationella prov i finlandssvenska skolor och där framkommer det att speciellt läsning av böcker är gynnsamt för skrivförmågan. Larsson (1984:184) har undersökt sambandet mellan läsning och skrivförmåga redan under 1970-talet och kunde konstatera att elever som flitigt läser böcker och tidningar har bättre skrivresultat än elever som inte gör det. PISA 2000 visar också att ju större en elevs läsintresse är desto bättre läsförmåga har eleven.

Att eleverna har jobbat med olika genrer i skolan har också ett positivt samband med skrivförmågan. I modersmålsutvärderingen år 2003 i de finlandssvenska skolorna skulle eleverna skriva en diskuterande text och de som övat att skriva samma texttyp i skolan har fått bättre resultat i skrivuppgiften (Silverström 2004:112). Forskningar i Sverige visar att ungdomar tycker att det är viktigt att kunna skriva för fortsatt utbildning och framtida jobb (se t.ex. C. Nyström 2000:99). Däremot tycker de finlandssvenska gymnasister som är informanter i Kronholm-Cederbergs (2005:74–79) licentiatavhandling att skolskrivandet handlar om ”regelskrivning” och fungerar som träning inför studentexamen.

Både Kronholm-Cederbergs (2005:82–88) forskning och Nyströms (2000:88) forskning åskådliggör att en del ungdomar skriver mycket under sin fritid, medan andra knappt alls gör det. Bellanders (2006b) färsk forskning

visar att majoriteten av gymnasisterna i hennes undersökning chattar på Internet samt skriver textmeddelanden dagligen eller varje vecka. Däremot skriver de inte e-post lika ofta och ännu mera sällan skriver de vanliga brev eller vykort. Ett av mina antaganden är också att ungdomar främst läser och skriver textmeddelanden, e-post och inlägg på diskussionsforum. I dessa texter används inte alltid ett korrekt skriftspråk, vilket kan påverka ungdomarnas språk även i övriga texter och därmed även i studentskrivningarna.

I de nationella modersmålsutvärderingarna bland finlandssvenska elever framkommer att de som läser mest på svenska har de bästa skrivresultaten, medan de som aldrig läser på svenska har de sämsta resultaten. På vilket språk ungdomarna läser och skriver hör dock inte till de bakgrundsfaktorer som har störst inflytande på resultatet.

Angående attityder tycker både sverigesvenska, finlandssvenska och finskspråkiga ungdomar att modersmålsämnet är viktigt. Däremot tycker många elever att det inte är ett roligt ämne. Positiva attityder har också ett positivt samband med elevers resultat i de nationella proven.

Att eleverna är positivt inställda till modersmålsämnet, läser mycket, speciellt böcker, samt skriver olika genrer har ett positivt samband med skrivförmågan. I min undersökning skall jag därför utreda vad och hur mycket gymnasister i fyra finlandssvenska skolor läser och skriver under sin fritid samt vilka attityder de har till modersmålsämnet.

3 Metod och material

I min undersökning har jag använt mig av både en kvalitativ och en kvantitativ metod och mitt material består av både enkätsvar och intervjuer. Med den kvantitativa undersökningen får jag veta vad ett större antal gymnasister har för läs- och skrivvanor samt attityder till ämnet modersmål och litteratur, medan jag med den kvalitativa undersökningen djupare kan gå in på orsaker till gymnasisters attityder samt läs- och skrivvanor.

Materialet för den kvantitativa undersökningen består av enkäter som fyra klasser i fyra olika skolor har fyllt i. Skolorna ligger i södra Finland: två i västra

Nyland, en i östra Nyland och en i Helsingfors. Skolorna är utvalda på basis av att de representerar olika språkliga miljöer samt olika kommuntyper. Jag har använt samma indelning av kommuntyp som STAKES¹⁵ använder i sina undersökningar. Även Utbildningsstyrelsen använder denna indelning i sina rapporter om de nationella proven.

Den ena skolan i västra Nyland representerar kommuntypen tätort och majoriteten av invånarna i kommunen är svenskspråkiga. Till skolan kommer även ungdomar från landsbygden och elever från både landsbygd och tätort har deltagit i enkätundersökningen. Härefter kallar jag den här skolan VNL. Den andra skolan i västra Nyland, som jag kallar VNS, representerar kommuntypen stad och det är en tvåspråkig kommun. Helsingforsskolan, vilken jag kallar HF, representerar huvudstaden och också kommuntypen stad. Den här kommunen är tvåspråkig, men en klar majoritet talar finska i kommunen. Den fjärde skolan, som ligger i östra Nyland, finns i en tvåspråkig stad, men ungefär hälften av ungdomarna som går i skolan kommer från landsbygden. Skolan kallar jag härefter ÖN. För att lättare kunna skilja på skolorna kommer jag i fortsättningen att kalla VNL och ÖN för landsbygdsskolor samt VNS och HF för stadsskolor.

De här fyra skolorna har det gemensamt att de är medelbra skolor, dvs. att gymnasisterna i dessa skolor brukar uppnå medelnivå i studentskrivningarna i modersmål och litteratur. Skolorna är alltså utvalda på basis av språklig miljö och kommuntyp samt på basis av hur gymnasisterna i dessa skolor klarat sig i studentskrivningarna i modersmål och litteratur. I den här undersökningen deltar endast skolor i Nyland och alla fyra skolor är svenskspråkiga.

Alla som besvarat enkäten studerar andra året på gymnasiet och alla är födda 1989, förutom tre som är födda 1988. Det är flera flickor än pojkar som har svarat på enkäten, men det är så verkligheten ser ut på gymnasiet – majoriteten är flickor. Sammanlagt har 81 studerande besvarat enkäten (21+23+23+14), varav 50 flickor och 31 pojkar.

Eftersom enkätundersökningen är en del av projektet *Språklig mångfald*, ingår även andra frågor än frågor om läs- och skrivvanor samt attityder till ämnet modersmål och litteratur i enkäten. För den här undersökningen har jag

¹⁵ STAKES = Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus).

dock endast plockat ut de svar som angår mitt syfte. Enkäten innehåller både öppna frågor och flervalsfrågor, som är mer styrda (enkäten finns i bilaga).

Endast två av skolorna (VNL och VNS) ingår i projektet *Språklig mångfald*. De två andra skolorna (ÖN och HF) har jag tagit med för att få ett bredare material, flera deltagare och deltagare från olika delar av Nyland. För att utgångspunkten skall vara likadan för alla deltagare, har jag låtit dem alla besvara hela enkäten och alla har haft lika lång tid (1 timme) på sig att fylla i enkäten. Jag har varit på plats då informanterna fyllt i enkäterna, förutom i en av skolorna. I den skolan delade den andra forskningsassistenten i projektet *Språklig mångfald* ut enkäterna. Vid alla tillfällen har dock någon av oss forskningsassistenter varit på plats så att informanterna har kunnat ställa frågor om de undrat över någonting. Innan jag delade ut enkäterna till de deltagande klasserna, testades enkäten bland en liten grupp andraårsstudenter vid ett gymnasium.

Materialiet för den kvalitativa undersökningen består av intervjuer med åtta gymnasister, varav fyra kommer från skola VNL och fyra från skola VNS, dvs. gymnasister från de skolor som ingår i projektet. Ungdomarna är intervjuade parvis och de som intervjuas samtidigt har båda samma betyg i modersmål och litteratur. Två ungdomar från vardera skolan har betyget 6 och två har betyget 9 i modersmål och litteratur, dvs. de representerar det nästbästa och det nästsämsta betyget. Dessa betyg har valts ut eftersom man inom projektet *Språklig mångfald* har valt att koncentrera sig på studentuppsatser med betygen eximia (E) och lubenter (B). Skolbetygen 9 och 6 motsvarar dessa betyg i studentexamen och man kan tänka sig att t.ex. en studenter som har skolbetyget 9 kan skriva ett E i studentskrivningarna.

Inom projektet funderade vi om informanterna skulle intervjuas enskilt, i par eller i grupper och vi valde att intervjua dem parvis, eftersom vi trodde att det skulle skapa en bekväm intervju miljö för informanterna. Vi är dock medvetna om att informanterna i den här intervjusituationen kan påverka varandra. Inspelningarna är ca en timme långa och två personer har intervjuat informanterna. En av intervjuarna är dock mera aktiv och ställer största delen av frågorna, medan den andra antecknar svaren samt ställer fortsättningsfrågor om sådana behövs. Intervjuerna är inspelade, men min undersökning bygger jag

huvudsakligen på anteckningarna och banden finns till för kontroll. Vissa delar av banden har jag transkriberat, bl.a. för att kunna exemplifiera vad elever sagt.

4 Resultat av enkäterna

I det här kapitlet redogör jag för resultaten i min kvantitativa undersökning, dvs. enkätundersökningen. I avsnitt 4.1 behandlar jag gymnasisternas läsvanor, i avsnitt 4.2 gymnasisternas skrivvanor och i avsnitt 4.3 diskuterar jag på vilket språk gymnasisterna läser och skriver. I avsnitt 4.4 rapporterar jag om gymnasisternas attityder till ämnet modersmål och litteratur och i avsnitt 4.5 jämför jag gymnasisternas betyg med deras läs- och skrivvanor samt attityder till modersmålsämnet. Resultaten sammanfattas och diskuteras i kapitel 6.

4.1 Gymnasisters läsvanor

Den del som handlar om läsvanor i enkäten är indelad i två delar; en del behandlar böcker och en annan del behandlar tidningar. Delen om gymnasisters läsvanor gällande böcker diskuterar jag i avsnitt 4.1.1. Jag presenterar hur ofta informanterna läser böcker samt vilka genrer de läser, vilka kriterier som avgör då de väljer böcker samt vad läsning innebär för informanterna. I avsnitt 4.1.2 behandlas dagstidningar, kvällstidningar och tidskrifter. Här redogör jag för vilka tidningar informanterna läser, hur ofta de läser tidningar, vilka tidningar de prenumererar på samt vilka avdelningar de läser i dagstidningar.

4.1.1 Böcker

Som en uppgift hade enkättagarna att ange vilka genrer de läser. I tabell 1 anges de genrer som nämndes i enkäten. I tabellen nämns romanen både enskilt och undergenrer till den, t.ex. fantasy- och detektivromanen. Här nämns även serietidningar, som inte är böcker.

Tabell 1. Genrer informanterna läser (angivet i antal informanter).

BÖCKER	HF	ÖN	VNL	VNS	sammanlagt
romaner	19	12	19	14	64
läroböcker	18	17	13	9	57
serietidningar	14	14	8	10	46
detektivromaner	16	10	11	8	45
fantasyböcker	13	11	8	7	39
faktaböcker	9	10	7	2	28
biografier	8	4	11	5	28
historiska romaner	9	5	5	2	21
novellsamlingar	3	3	7	2	15
dikter	3	3	3		9

I tabell 1 kan man se att romanen är den populäraste genren bland deltagarna i den här undersökningen. Av dem anger 64, dvs. 79 %, att de läser romaner. Av deltagarna säger 70 % att de läser läroböcker. Över hälften av gymnasisterna läser serietidningar (57 %) och detektivromaner (56 %), medan litet under hälften (48 %) läser fantasyböcker och 35 % av de studerande läser faktaböcker och biografier. Bland de nämnda romanerna är den historiska romanen den minst omtyckta; 26 % läser den genren. Mest impopulärt är det att läsa dikter; endast 9 studerande (11 %) läser dikter, medan lite fler läser noveller (19 %). Majoriteten av deltagarna har kryssat för att de läser flera av de genrer som nämns i tabell 1. Deltagarna kunde dessutom själva fylla i andra genrer de läser och några nämnde olika tidningar och sångtexter.

Då gymnasisterna skulle ange vilka deras tre favoritgenrer är har flera olika genrer uppgetts. Majoriteten har valt mellan de genrer som nämndes i uppgiften innan, vilka presenteras i tabell 1, men flera har också skrivit andra genrer än dessa, t.ex. olika tidningar. Romanen är den genre som de flesta har nämnt. Endera har de bara nämnt romaner generellt eller specifikt fantasy- eller detektivromaner. Dessa tre genrer toppar listan över favoritgenrer hos deltagarna i min undersökning. På första plats bland favoritgenrer har 18 gymnasister (22 %) nämnt romanen, 14 (17 %) har nämnt fantasyromanen och 12 (15 %) har angett detektivromanen. På andra och tredje plats ligger samma genrer i topp. Serier och biografier har även flera av informanterna nämnt som någon av sina tre favoritgenrer. För min proseminarieuppsats i nordisk litteratur

genomförde jag en enkätundersökning bland niondeklassister och resultatet var att eleverna helst läser realistiska ungdomsromaner eller fantasy (Petas 2005).

I enkäten skulle ungdomarna uppge hur många böcker de läser under ett år både av eget intresse och för skolan. Majoriteten (67 %) hade under det gångna året läst 1–4 böcker för skolan. Det samma gällde hur många böcker gymnasisterna läste under sin fritid; största delen (40 %) hade läst 1–4 böcker av eget intresse, dock en mindre andel än de som läst samma mängd böcker för skolan. Se diagram 1 och diagram 2.

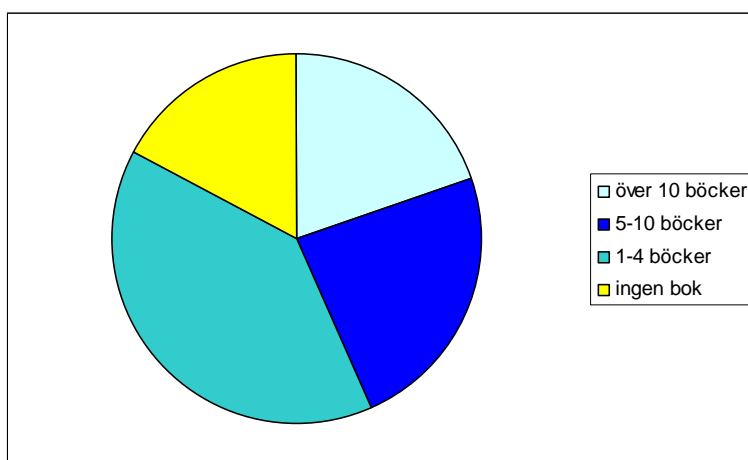

Diagram 1. Antal böcker informanterna läser av eget intresse under ett år (angett i procent).

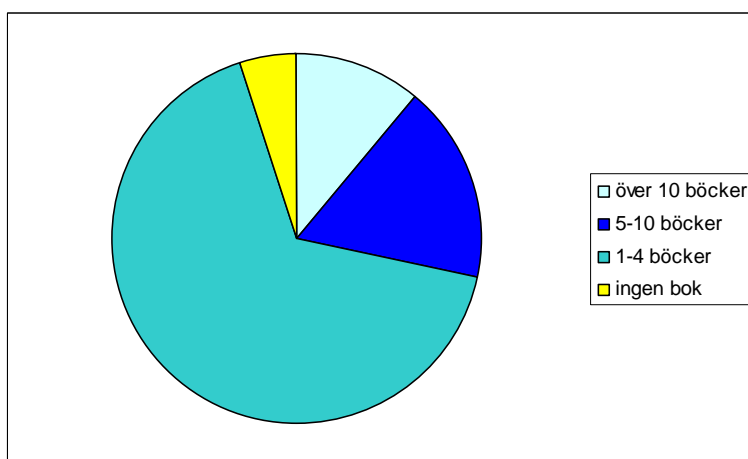

Diagram 2. Antal böcker informanterna läser för skolan under ett år (angett i procent).

Då man jämför diagram 1 och diagram 2 kan man se att spridningen är större för hur många böcker gymnasisterna läser av eget intresse än för hur många böcker de läser för skolan. De som läser över 10 böcker (N=16) är ungefär lika många som de som inte alls läser böcker under sin fritid (N=14) (se tabell 2). Av de studerande som läser böcker av eget intresse är det fler som läser fem böcker eller fler (N=35) än de som läser 1–4 böcker (N=32). Däremot är det fler gymnasister (54) som läser 1–4 böcker än som läser fem böcker eller fler (N=23) för skolan (se tabell 3).

Tabell 2. Antal informanter som läser viss mängd böcker av eget intresse under ett år.

	HF	ÖN	VNL	VNS	sammanlagt
över 10 böcker	7	5	3	1	16
5–10 böcker	9	1	6	3	19
1–4 böcker	3	11	10	8	32
ingen bok	4	6	2	2	14

Tabell 3. Antal informanter som läser viss mängd böcker för skolan under ett år.

	HF	ÖN	VNL	VNS	sammanlagt
över 10 böcker	3	1	2	3	9
5–10 böcker	9	1	2	2	14
1–4 böcker	10	20	15	9	54
ingen bok	1	1	2		4

I tabell 2 och tabell 3 kan man se att skillnaderna mellan skolorna, förutom skola HF, inte är speciellt stora gällande hur många böcker gymnasisterna läser under ett år. I HF är det fler studerande som läser fem böcker eller fler än som läser under fem böcker både av eget intresse och för skolan, medan färre gymnasister i de övriga skolorna läser lika många böcker under ett år. I de övriga skolorna läser de flesta gymnasister 1–4 böcker per år både för skolan och av eget intresse. I skolan ÖN är det fler studerande som läser över tio böcker än som läser 5–10 böcker av eget intresse, men i den skolan är det även flest gymnasister som inte alls läser böcker av eget intresse. I alla andra skolor än VNS finns det en eller två studerande som uppger att de inte läser en enda

bok för skolan, däremot finns det ett par eller fler studerande i alla deltagande skolor som anger att de inte läser böcker under sin fritid.

Då informanterna skulle berätta vilken bok de senast hade läst samt orsaken till att de läst boken, var det ungefär lika många som angav att de läst en bok för skolan (N=37) som angav att de läst en bok av eget intresse (N=36). Orsaken varierade lite mellan skolorna, men detta kan bero på tidpunkten då gymnasisterna har fyllt i enkäten. Flera av dem som fyllt i enkäten strax efter jullovet har uppgett att de läst en bok av eget intresse och många säger att de har fått boken i julklapp. Däremot har många av de gymnasister som fyllt i enkäten precis innan jullovet angett att den senaste boken de läst är en bok som de läst för skolan. Av informanterna har sex inte nämnt någon bok och två har nämnt en bok, men ingen orsak. De som har läst en bok för skolan har läst den i samband med ämnena finska, engelska eller modersmål och litteratur.

Av dem som har läst en bok av eget intresse har vissa dessutom talat om mera specifika orsaker. Orsakerna är bl.a. att en vän, läraren eller någon annan har rekommenderat boken, att den boken funnits hemma i bokhyllan eller att de har läst boken för att öva sina kunskaper i det språk boken varit skriven på, t.ex. tyska. Dan Brown och Liza Marklund är de författare som är populärast, då gymnasisterna har läst en bok av eget intresse. Av informanterna har sju läst en bok av Dan Brown och sex har läst en bok av Liza Marklund.

I samband med modersmålsundervisningen har fem gymnasister läst John Steinbecks *Möss och människor* och i samband med undervisningen i finska har tre läst en bok av Arto Paasilinna. Dessa författare är därmed de som flest informanter har läst en bok av i samband med skolan.

Majoriteten, 72 % (58 informanter), säger att de skulle läsa fler böcker om de hade mera tid, medan 27 % (22 gymnasister) inte skulle göra det.

Det som har störst inverkan, då deltagarna i den här undersökningen väljer böcker, är texten på baksidan av boken. Hela 75 % (61 studerande) av deltagarna uppger att detta påverkar deras val av bok. Lite över hälften av gymnasisterna väljer även böcker som har med deras intressen att göra (54 %) eller på grund av att författaren är bekant (51 %).

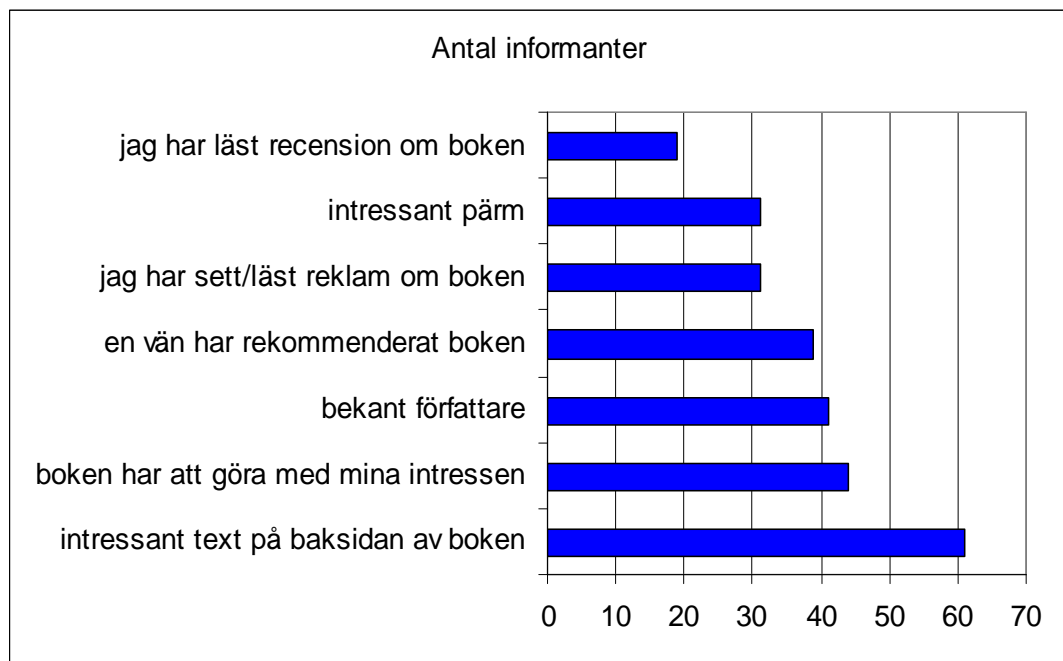

Diagram 3. Kriterier enligt vilka informanterna väljer en bok att läsa.

I diagram 3 presenteras de kriterier som fanns med som förslag i enkäten. Majoriteten av de studerande har kryssat för flera av kriterierna. Endast 23 % (19 studerande) har kryssat för att de väljer en bok på grund av att de har läst en recension om den. Deltagarna kunde dessutom ange andra orsaker som inverkar på deras val av bok. Tre gymnasister menar att genren är det som styr hur de väljer böcker och två gymnasister säger de väljer den tunnaste möjliga boken. Andra orsaker som nämns är att bibliotekarien har rekommenderat en bok, att boken har väckt diskussion i samhället, att boken skall läsas för skolan, att det är en religiös text samt att språket avgör. Dessa orsaker nämns av respektive en studerande.

Gymnasisterna skulle även berätta vad läsning betyder för dem. I enkäten fanns åtta olika alternativ som informanterna kunde välja mellan (se diagram 4). Även i den här frågan kunde deltagarna kryssa för flera alternativ.

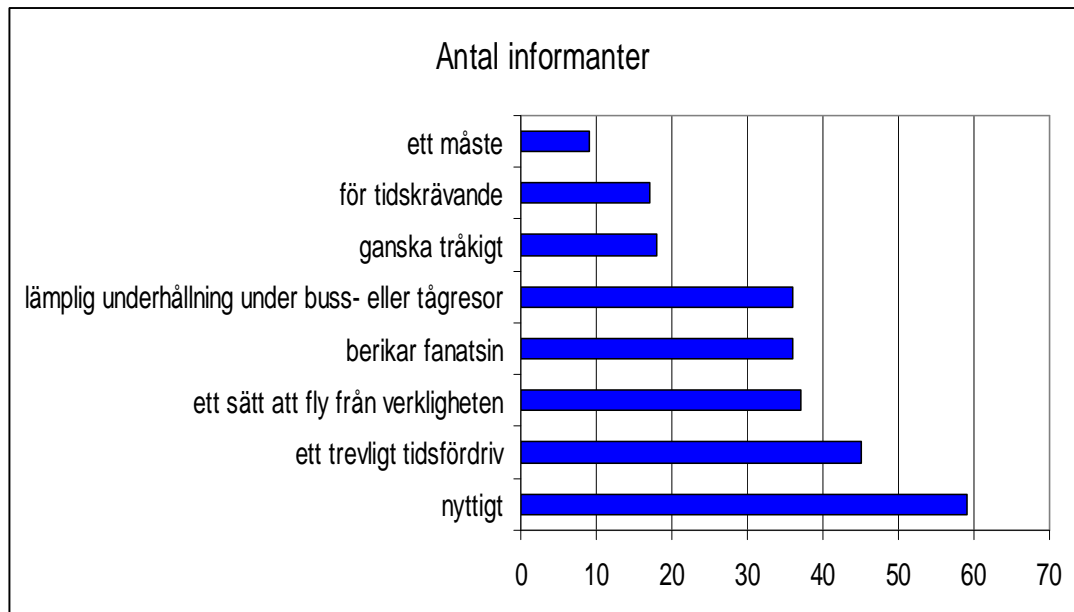

Diagram 4. Vad läsning innebär för informanterna.

Ur diagram 4 kan läsas att majoriteten av informanterna i min undersökning tycker att läsning är nyttigt. Av de 81 gymnasister som deltog i undersökningen tycker 59, dvs. 73 %, att läsning är nyttigt. Av gymnasisterna tycker 45 att läsning är ett trevligt tidsfördriv. Flera tycker även att läsning är ett sätt att fly från verkligheten (N=37) eller att läsning berikar fantasin (N=36). Lika många (N=36) anser att läsning är lämplig underhållning för buss- och tågresor. Endast nio studerande finner att läsning är ett måste. Betydligt fler gymnasister är positivt inställda än negativt inställda till läsning. Litet över 20 % anser att läsning är ganska tråkigt (N=17) eller för tidskrävande (N=18).

Då informanterna fick säga varför de anser att det lönar sig att läsa, menar majoriteten att språket utvecklas och ordförrådet blir större då man läser. Av informanterna tycker 62 (77 %) det, medan 20 (25 %) menar att man lär sig någonting nytt eller att läsning är allmänbildande. Flera anser också att det är roligt och intressant (N=11) eller att fantasin utvecklas (N=7). Några tycker att man slappnar av då man läser och att det är ett bra tidsfördriv. Det påpekas också att de som läser mycket brukar skriva bra texter samt att om man kan sitt modersmål bra så har man lättare i alla andra ämnen.

Informanterna fick även säga varför de anser att det inte lönar sig att läsa. Litet över hälften, 54 % (N=44), har lämnat den här frågan obesvarad. Det att mycket få lämnade frågan om varför det lönar sig att läsa obesvarad tyder på att

gymnasisterna anser att det lönar sig att läsa. En av informanterna skriver att det är klart att det lönar sig att läsa om man har tid. De orsaker som nämns till att det inte skulle löna sig att läsa är att det är för tidskrävande (N=16), att det finns annat att göra (N=5) eller att det är tråkigt (N=5). Någon säger att alla bra böcker görs till film nuförtiden. Största orsaken till att det inte skulle löna sig att läsa är alltså att det är tar för mycket tid. Man vill hellre t.ex. se en film.

4.1.2 Tidningar

I tabell 4 och tabell 5 presenteras vilka dagstidningar som informanternas familjer prenumererar på. Här kan man se att något fler gymnasister i VNS får en finsk tidning hem till sig, medan fler gymnasister i landsbygdsskolorna (VNL och ÖN) får en svensk tidning hem till sig. I HF är det många familjer som prenumererar både på den största finska dagstidningen, *Helsingin Sanomat*, och den största svenska dagstidningen, *Hufvudstadsbladet*. I ÖN och VNL är det flera som prenumererar både på en lokal dagstidning och på *Hufvudstadsbladet* eller *Helsingin Sanomat*. I ÖN får nästan alla informanter den svenskspråkiga lokala tidningen hem till sig. I de mindre skolorna VNS och ÖN är variationen av tidningar som prenumereras på större än i VNS och HF och fler familjer, speciellt i ÖN, prenumererar på två eller fler dagstidningar.

Tabell 4. Dagstidningar som beställs hem till informanternas familjer (skolorna HF och ÖN).¹⁶

HF	antal informanter	ÖN	antal informanter
<i>Helsingin Sanomat</i>	15	Svensk lokal tidning 1	21
<i>Hufvudstadsbladet</i>	15	<i>Hufvudstadsbladet</i>	11
Svensk lokal tidning 1	2	<i>Helsingin Sanomat</i>	7
Svensk lokal tidning 2	1	Finsk lokal tidning 1	7
Finsk lokal tidning 1	1	Svensk lokal tidning 2	6
Inga tidningar	3	Finsk lokal tidning 2	1
		Finsk lokal tidning 3	1

¹⁶ Jag har valt att inte ange namnen på de lokala tidningarna för att skolorna inte skall kännas igen och kallar tidningarna därför svenska och finska lokala tidningar. De lokala tidningarna är dock olika tidningar i olika skolor, t.ex. svensk lokal tidning 1 står för en tidning i skola VNL och en annan tidning i skola ÖN.

Tabell 5. Dagstidningar som beställs hem till informanternas familjer (skolorna VNL och VNS).

VNL	antal informanter	VNS	antal informanter
Svensk lokal tidning 1	14	<i>Helsingin Sanomat</i>	9
<i>Hufvudstadsbladet</i>	11	<i>Hufvudstadsbladet</i>	7
<i>Helsingin Sanomat</i>	7	Svensk lokal tidning 1	1
Svensk lokal tidning 2	2	Vet inte	1
Svensk lokal tidning 3	1		
Inga tidningar	2		

Informanterna skulle i enkäten även ange hur ofta de läser dagstidningar. Av tabell 6 kan utläsas att majoriteten av informanterna läser dagstidningar flera dagar per vecka. I de mindre skolorna, ÖN och VNL, läser gymnasisterna oftare dagstidningar än i skolorna VNS och HF. I ÖN läser majoriteten av gymnasisterna dagstidningar varje dag. Detta innebär att de inte bara läser sin lokala tidning, eftersom den lokala tidningen utkommer tre dagar per vecka.

Tabell 6. Hur ofta informanterna läser dagstidningar (angivet i antal informanter).

	HF	ÖN	VNL	VNS	sammanlagt
varje dag	6	13	8	2	29
4–5 dagar/vecka	6	5	5	3	19
2–3 dagar/vecka	7	5	6	5	23
sällan	4		1	3	8
aldrig			1	1	2

Få av deltagarna i den här undersökningen läser dagstidningar på webben. Allt som allt läser fyra informanter *Hufvudstadsbladet* på webben, en läser *Helsingin Sanomat* samt en läser *Die Welt* och *Berliner Morgenpost*.

I en av enkätfrågorna skulle informanterna ange vilka genrer de läser i dagstidningar och i tabell 7 presenteras hur många informanter som läser en viss genre alltid, ibland eller aldrig. Ifall genren inte finns i den tidning som respondenten läser kunde man kryssa för ”saknas i den tidning jag läser”.

Tabell 7. Antal informanter som läser olika genrer i dagstidningar.

Genre	alltid	ibland	aldrig	saknas i tidningen jag läser
inrikesnyheter	27	47	7	
utrikesnyheter	30	46	3	2
ledare	4	29	48	
ekonominyheter	1	24	54	2
börssidor	3	12	63	3
insändare	12	47	22	
kultursidor	15	42	24	
filmrecensioner	18	47	16	
bokrecensioner	7	40	33	1
teaterrecensioner	8	33	39	1
kolumner	3	55	23	
kåserier, vitsar m.m.	14	51	16	
sport	30	28	23	
serier	43	30	8	
tv-program	50	26	5	
radioprogram	1	13	66	1
annonser	13	49	19	

Ur tabell 7 kan läsas att inrikes- och utrikesnyheter, sport, serier och tv-program är de genrer som flest informanter alltid läser. Ibland läses nyheter, kultursidor (inklusive olika recensioner), kolumner, kåserier och annonser av över hälften av informanterna. Minst populära är ledare, ekonominyheter, börssidor och radioprogram, vilka många informanter har angett att de aldrig läser. Rätt få gymnasister har angett att vissa genrer saknas i tidningen de läser. Förutom de genrer som nämndes i enkäten har deltagarna kunnat lägga till andra genrer de läser i dagstidningar. Reportage, specialartiklar, cd-recensioner och vädret har en studerande per artikeltyp nämnt.

I enkäten kunde gymnasisterna dessutom säga hurdana texter de brukar fördjupa sig i. Flest deltagare (37 %, 30 studerande) påstod att de fördjupar sig i sportartiklar. Nyhetsartiklar nämnde även ganska många; utrikesnyheter nämndes av 15 studerande (19 %) och inrikesnyheter nämndes av 10 studerande (12 %). I kultursidorna fördjupar sig 15 % av deltagarna (12

studerande). Endast någon enstaka studerande fördjupar sig i övriga texter i dagstidningar.

Gratistidningar läser de studerande som bor i huvudstadsregionen oftare än de övriga studerande. Detta beror säkert på att det finns större tillgång på gratistidningar i huvudstadsregionen. Både *Uutislehti 100* och *Metro* är finska tidningar, medan *Papper* är en finlandssvensk tidning som utkommer tillsammans med *Hufvudstadsbladet* samt skickas till skolor. Många studerande i skola HF läser både *Uutislehti 100* (83 %) och *Metro* (78 %). *Papper* är den gratistidning som är populärast bland gymnasisterna i de övriga skolorna, men tidningen läses även av nästan hälften av gymnasisterna i HF. Sammanlagt läser 38 (47 %) av ungdomarna i alla deltagande skolor tidningen *Papper*. Deltagarna skulle även nämna vilka gratistidningar som kommer hem till dem, men förutom *Papper* läser nästan ingen av gymnasisterna de gratistidningar som kommer hem till dem. Förutom de tre nämnda gratistidningarna läser en till två studerande per skola tidningen *City*, medan övriga tidningar som nämnts (*Sue*, *Etelä-Uusimaa*, *Itävyylä*, *Uusimaa*) endast läses av en eller två studerande sammanlagt.

Angående kvällstidningar skulle deltagarna ange hur ofta de läser den genren samt vilka kvällstidningar de läser på webben. I tabell 8 presenteras hur ofta informanterna läser kvällstidningar. Vid jämförelse av tabell 6 och tabell 8 kan man se att informanterna läser dagstidningar betydligt oftare än kvällstidningar. Majoriteten (54 %) av deltagarna läser sällan kvällstidningar.

Tabell 8. Hur ofta informanterna läser kvällstidningar (angivet i antal informanter).

	HF	ÖN	VNL	VNS	Sammanlagt
varje dag	2	3		1	6
4–5 dagar/vecka	2	1		3	6
2–3 dagar/vecka	2	8	6	2	18
sällan	16	10	13	5	44
aldrig	1	1	2	3	7

De kvällstidningar som deltagarna läser på webben är *Iltasanomat*, *Iltalehti*, *Expressen* och *Aftonbladet*, dvs. finskspråkiga och sverigesvenska tidningar. Det finns inga finlandssvenska kvällstidningar. Majoriteten anger att de inte

alls läser kvällstidningar på nätet, men bland dem som gör det är *Aftonbladet* populärast. Av deltagarna läser 15 (19 %) *Aftonbladet*, dock läser ingen i skola HF denna svenska kvällstidning på webben. De finska kvällstidningarna *Iltasanomat* och *Iltalehti* har 12 studerande (15 %) per tidning angett att de läser. Av dessa 12 är det dock flera som sagt att de läser båda tidningarna, dvs. det är inte så många som 24 studerande som läser de finska kvällstidningarna på nätet.

I enkäten skulle deltagarna också uppge vilka tidningar de prenumererar på, vilka tidningar de köper samt om det därtill finns tidningar de läser. Jag behandlar det här som en fråga, eftersom det är samma tidningar som kommer upp vid dessa tre frågor. Väldigt många olika tidningar nämndes. Pojkarna läser främst sport, motorsport och datortidningar, medan flickorna läser modetidningar och andra "flicktidningar". Populärast är *Cosmopolitan*, som sammanlagt 26 studerande (32 %) sade att de läser. Tidningen är ungefär lika populär bland flickorna i alla deltagande skolor. Tidningarna *Illustrerad vetenskap* och *Tieteen kuvalehti*, som är samma tidning på svenska och finska, nämndes sammanlagt av tio studerande (12 %). Två studerande prenumererar på tidningen på finska.

Även då deltagarna skulle ange vilken deras favorittidning är, har de flesta svarat att *Cosmopolitan* är det. Av alla deltagare sade 13 (16 %) att den tidningen är deras favorittidning. Näst populärast är *Hufvudstadsbladet*, som 8 studerande (10 %) menar är deras favorittidning.

4.2 Gymnasisters skrivvanor

Den andra avdelningen i enkäten behandlar informanternas skrivvanor. Deltagarna skulle ange vilka genrer de skriver under sin fritid och hur ofta de skriver dessa genrer. I tabell 9 återges de genrer som fanns som exempel i enkäten. Dessutom kunde gymnasisterna lägga till andra genrer de skriver under sin fritid.

Tabell 9. Genrer informanterna skriver under sin fritid (angivet i antal informanter).

	dagligen	3–4 ggr/vecka	sällan	aldrig
sms	55	16	6	2
e-post	6	22	49	4
dagbok		5	26	50
brev			37	44
berättelser	2		22	57
dikter		3	20	58
debattinlägg	1	3	9	68
blogg	1	8	21	51

I tabell 9 kan man se att den genre som informanterna oftast skriver är sms; 55 studerande (68 %) säger att de skriver textmeddelanden dagligen och endast 2 studerande menar att de aldrig skriver den genren. Två studerande har inte kryssat för om de skriver genren. E-post skriver de flesta informanter (77) någon gång, men 60 % (49) av dem skriver genren sällan. Över hälften av deltagarna säger att de aldrig skriver de övriga genrerna som nämns i tabell 9. E-post, som kan ses som en elektronisk variant av brev, skriver informanterna alltså oftare än traditionella brev. Nästan hälften (47 %) av gymnasisterna skriver traditionella brev någon gång. Även om få informanter säger sig läsa dikter (se kapitel 4.1.1), skriver 23 studerande (28 %) dikter någon gång under sin fritid.

Förutom genrerna i tabell 9 har enstaka studerande tillagt att de skriver protokoll, anteckningar, läxor, sångtexter, recensioner, föredragslistor och andra listor under sin fritid.

Debattinlägg är den genre i tabell 9 som flest studerande (84 %) menar att de aldrig skriver. Att så många har sagt att de aldrig skriver debattinlägg beror antagligen på att debattinlägg för informanterna inte innefattar samtal på diskussionsforum. Flera (N=7) informanter som kryssat för att de aldrig skriver debattinlägg har skrivit att de dagligen eller 3–4 gånger per vecka skriver på diskussionsforum (oftast MSN eller IRC-Galleria). Jag antar dock att detta gäller fler informanter, eftersom 95 % (N=77) av informanterna i en annan fråga har uppgett att de använder diskussionsforum (se nedan).

Då informanterna skulle ange vilka Internetsidor de främst besöker, angav majoriteten att de besöker Internetsidor med diskussionsforum. Populärast

bland informanterna är IRC-Galleria, som 34 studerande (42 %) uppger hör till de sidor de oftast besöker. Andra diskussionsforum som informanterna besöker är bl.a. MSN (N=11), X3M (N=10) och LunarStorm (N=8). Det verkar vara så att vissa diskussionsforum är populära bland gymnasisterna i vissa skolor. IRC-Galleria besöks dock av studerande i alla fyra deltagande skolor. Gymnasisterna är flitiga användare av Internet; av deltagarna använder 61 (75 %) Internet dagligen. Över hälften av alla deltagare (56 %, 45 studerande) använder Internet 1/2–3 timmar dagligen, medan 16 % (13 studerande) använder Internet 4–8 timmar per dag. Av deltagarna använder 21 % (17 studerande) Internet några gånger per vecka och endast tre deltagare använder Internet en gång per vecka eller mer sällan.

I en annan uppgift i enkäten anger 95 % att de använder diskussionsforum. I den här uppgiften anger 73 studerande (90 %) att de skriver e-post, vilket är fyra färre än de som angav det i den andra uppgiften, medan fyra fler i den här uppgiften anger att de skriver blogg (34 studerande) jämfört med den andra uppgiften (30 studerande). Det är dock endast 21 studerande som säger att de har en egen blogg, vilket frågas i en annan uppgift. Av deltagarna uppger 81 % (66 studerande) att de chattar på Internet. Skillnaden mellan att chatta på Internet och att använda diskussionsforum är att man via chatt kan vara anonym och tala med vem som helst.

4.3 Gymnasisters språkanvändning vid läsning och skrivning

Inom delområdet läsning och delområdet skrivning skulle informanterna ange på vilket språk de läser och skriver under sin fritid. I tabell 10 och tabell 11 presenteras de genrer som fanns som exempel i enkäten. Informanterna hade som uppgift att fylla i vilket språk de läser dessa genrer på under sin fritid. De kunde kryssa för om de läser en genre ofta eller ibland på ett språk. Kombinationerna blev väldigt många och jag har därför sammanställt en tabell (10) omfattande de studerande som oftast läser på svenska och en tabell (11) över de studerande som oftast läser på finska. Ett fåtal studerande har angett att de läser oftast på ett annat språk än svenska och finska, men dessa är så få att jag inte gjort en tabell över dem. Vissa språkkombinationer, där både oftast

svenska och oftast finska förekommer finns endast med i tabell 10 och upprepas inte i tabell 11.¹⁷

Tabell 10. Antal informanter som oftast läser på svenska.

	blogg	e-post	sms	disk-forum	tid-skrifter	brev	tid-ningar	böcker	samman-lagt
sv, fi	7	10	25	9	13	9	18	13	104
sv	8	6	14	6	8	14	4	9	69
sv, fi		4	19	3	10	3	21		60
sv, fi, annat	5	8	6		4		5	10	38
sv, fi, annat	1	4	3		2		2	9	21
sv, fi, annat	1	2	2	3	2	1	2	4	17
sv, annat	2	2	1			2		7	14
sv, fi, annat		1		2			1	2	6
sv, annat	1	1					1	2	5

Ur tabell 10 och tabell 11 kan man läsa att den vanligaste språkkombinationen bland gymnasisterna är ”oftast svenska och ibland finska”. Särskilt textmeddelanden, tidskrifter och böcker läser informanterna (16–31 %) oftast på svenska och ibland på finska. Tidningar läser många informanter både på svenska och finska: lika ofta på båda språken (26 %), oftast på svenska och ibland på finska (22 %), oftast på finska och ibland på svenska (15 %). E-post läser 10 studerande (12 %) oftast på svenska och ibland på finska och lika många läser e-post oftast på finska och ibland på svenska. Böcker läser flera av informanterna på olika språk. De flesta av dem läser dock oftast på svenska.

¹⁷ I tabellerna 10 och 11 förkortas svenska som sv och finska som fi. ”Annat språk” förkortas som *annat* och står för andra språk än finska och svenska. Oftast innebär det engelska, men i ett fåtal fall står det för något annat språk än engelska. Det kan även innebära att informanten läser på flera andra språk. Då ett språk anges med fet stil i tabellerna betyder det att informanten oftast läser på det språket, medan det språk som inte anges med fetstil innebär att informanten ibland läser på det språket.

Tabell 11. Antal informanter som oftast läser på finska.

	blogg	e-post	sms	disk-forum	tid-skrifter	brev	tid-ningar	böcker	samman-lagt
fi, sv	2	10	3	1	9	1	12	3	41
fi	3	5	3	7	5	5	4		32
fi, sv, annat	2	2		1			1	3	9
fi, annat, sv	2				2		1	1	6
fi, annat	2	2		1			1		6
fi, annat	1			1					2

Vid en jämförelse av skolorna ser vi att gymnasisterna i stadsskolorna oftare läser på finska under sin fritid än gymnasisterna i landsbygdsskolorna. I HF läser majoriteten lika ofta på de båda inhemska språken. Av de olika genrerna i tabellerna är det textmeddelanden och tidningar gymnasisterna (35–39 %) i HF oftast läser på svenska och finska. I HF läser rätt många också oftast på svenska och ibland på finska eller enbart på finska. I VNS anger majoriteten att de oftast läser på finska och ibland på svenska. Främst är det fråga om e-post och tidningar. Av informanterna i VNS läser 21 % e-post och tidningar oftast på finska och ibland på svenska. Dessutom säger många studerande i VNS att de läser på ett annat språk än de inhemska språken.

I VNL läser majoriteten oftast på svenska och ibland på finska eller enbart på svenska. Textmeddelanden, tidningar, tidskrifter och diskussionsforum läser 6–10 studerande (29–48 %) i VNL oftast på svenska och ibland på finska. Brev, e-post, textmeddelanden och tidskrifter läser 5–8 ungdomar (23–38 %) i den skolan enbart på svenska. Även i den andra landsbygdsskolan, ÖN, läser majoriteten oftast på svenska och ibland på finska. Rätt många läser också enbart på svenska eller lika mycket på båda språken. Tidningar läser de flesta (11 studerande, 48 %) i ÖN lika ofta på finska och svenska, medan de flesta (8 studerande, 35 %) läser textmeddelanden oftast på svenska och ibland på finska. Brev, textmeddelanden och böcker läser 4–5 studerande (17–22 %) enbart på svenska i den här skolan.

I uppgiften om skrivande kunde deltagarna kryssa för flera språk de skriver på. De genrer som nämndes i uppgiften är chatt, blogg, diskussionsforum och e-post (se tabell 12), dvs. texter som gymnasisterna inte skriver i skolan. I

föregående avsnitt (4.2) redogjordes för hur många informanter som skriver dessa genrer. Förutom vid diskussionsforum använder majoriteten av gymnasisterna enbart svenska då de skriver. Det varierar mellan 20 och 22 gymnasister (25–27 %) som använder enbart svenska vid alla texttyper som nämndes i uppgiften och som finns med i tabell 12. Speciellt vid bloggskrivning använder majoriteten enbart svenska (26 %, 21 studerande). Endast 2–5 studerande skriver också eller enbart på finska eller engelska. När de använder diskussionsforum skriver majoriteten (25 studerande, 31 %) både på svenska och på finska. Nästan lika många gymnasister som chattar och skriver e-post enbart på svenska skriver dessa texttyper på svenska, finska och engelska (22–23 %).

Tabell 12. Språk informanterna skriver på (angivet i antal informanter).

	chattar på	skriver blogg på	använder msn, irq m.m. på	skriver e- post på	samman- lagt
sv	22	21	20	20	83
sv och fi	11	3	25	16	55
sv, fi, eng	19	2	16	18	55
fi	3	5	5	6	19
sv och eng	6		4	9	19
sv, fi, eng, annat språk	2		5	2	9
eng	1	3	1	1	6
sv, eng, annat språk	1		1		2
fi och eng	1			1	2

Skillnaderna mellan skolorna är, precis som i läsning, rätt stora gällande gymnasisternas språkanvändning då de skriver under sin fritid. Gymnasisterna i de två landsbygdsskolorna (VNL och ÖN) använder betydligt mer svenska då de skriver än vad gymnasisterna i stadsskolorna använder. I ÖN anger 8–10 studerande (35–43 %) per genre att de skriver enbart på svenska. Rätt många studerande (26–30 %) i den skolan chattar och skriver e-post på svenska, finska och engelska. Endast tre studerande i ÖN skriver aldrig dessa genrer på svenska. I VNL skriver 6–11 studerande (29–52 %) per genre enbart på svenska och sex studerande (29 %) använder diskussionsforum på svenska och finska. Resten av språkkombinationerna har endast fyra eller färre informanter angett per genre. Endast en studerande i VNL skriver aldrig dessa genrer på svenska.

I stadsskolorna använder majoriteten av gymnasisterna både svenska och finska då de chattar, skriver blogg, e-post eller använder diskussionsforum. Främst vid diskussionsforum använder många gymnasister svenska och finska (HF:39 % och VNS:43 %). Blogg skriver däremot endast en studerande per skola både på svenska och finska. Svenska, finska och engelska är den språkkombination som också rätt många informanter angett i stadsskolorna. Endast 0–2 studerande per skola använder enbart svenska då de skriver dessa genrer. I huvudstadsskolan (HF) är det något fler gymnasisterna som använder enbart finska än enbart svenska då de skriver under sin fritid.

4.4 Gymnasisters attityder till ämnet modersmål och litteratur

I enkäten skulle informanterna också säga vad de tycker om ämnet modersmål och litteratur. Deltagarna skulle motivera både varför de tycker om ämnet och varför de inte tycker om ämnet modersmål och litteratur. På påståendet: ”*Jag tycker om ämnet modersmål och litteratur för att...*” svarade majoriteten av informanterna (20 %) att de får utveckla sitt modersmål eller att de får lära sig om sitt språk. Av informanterna menar 12 % att de tycker att ämnet modersmål och litteratur är intressant eller roligt och 10 % säger att ämnet är viktigt eller nyttigt. Några av dem som anser att ämnet är nyttigt säger att det är viktigt för alla skolämnen att man behärskar sitt modersmål, att det är viktigt för framtiden samt att ämnet är allmänbildande. Flera (23 %) menar dock att de inte gillar modersmål och litteratur för att det är ett tråkigt ämne. Av informanterna tycker 10 % att ämnet är lätt och gillar därmed modersmål och litteratur, men nästan lika många (9 %) menar att de inte gillar ämnet på grund av att det är svårt eller att de inte är bra på ämnet.

Om det man gör under modersmålslektionerna finns det även delade åsikter bland informanterna. Lika många (15 %) som säger att de gillar ämnet för att man får skriva säger att de inte gillar ämnet för att man måste skriva mycket. Några av dem som gillar att skriva nämner att de helst skriver fria uppsatser eller texter. Skrivandet är det som flest informanter nämner både som positivt och negativt. Språkhistoria nämner även flera informanter (6 %) som någonting

positivt, medan grammatik upplevs som någonting negativt av 7 % av informanterna. Några säger också att modersmålsämnet innebär mycket jobb.

Informanterna skulle svara på om de tycker att modersmålsämnet är viktigt eller inte. Majoriteten av informanterna (73 %) svarade inte alls på påståendet: *Jag tycker att ämnet modersmål och litteratur **inte** är viktigt för att*, medan endast 6 % inte svarade på påståendet: *Jag tycker att ämnet modersmål och litteratur är viktigt för att*. Detta innebär alltså att gymnasisterna tycker att ämnet är viktigt. Några informanter (6 %) tycker att ämnet inte är viktigt för att man redan kan sitt modersmål och några (6 %) anser att de lär sig onödiga saker under modersmålslektionerna. En klar majoritet (57 %) tycker dock att det är viktigt att kunna sitt modersmål, att det är viktigt att utveckla och bevara det och därför anser de att modersmålsämnet är angeläget. Flera gymnasister (14 %) nämner att ämnet är en bas för studier i andra språk, att det är viktigt för alla skolämnena och för framtiden samt att ämnet är allmänbildande. En del av gymnasisterna (10 %) säger att ämnet är viktigt för att de lär sig använda ett vårdat språk och att de lär sig att uttrycka sig både muntligt och skriftligt.

I enkäten fick gymnasisterna också säga vad de tycker är roligt under modersmålslektionerna. De flesta av informanterna (41 %) tycker att det är roligt då de får diskutera eller argumentera under lektionerna. Några (9 %) tycker att det är roligt då de själva får vara aktiva och kreativa och 5 % nämner att de gillar grupparbeten. Av gymnasisterna tycker 5 % att det är roligt då de får se på film under modersmålslektionerna, men då gymnasisterna fick säga vad de önskar att de oftare fick göra under lektionerna sade flera (19 %) att de gärna skulle se på film eller andra tv-program. Många informanter (27 %) önskar att de oftare skulle få diskutera under modersmålslektionerna och några (6 %) önskar att de skulle få skriva fria texter.

Då gymnasisterna skulle ange vilka deras fem favoritskolämnena är samt vilka fem skolämnena de tycker är nyttigast, var det betydligt fler gymnasister som ansåg att modersmålsämnet är nyttigt än som ansåg att det är roligt. Av informanterna tycker 55 (68 %) att modersmål och litteratur hör till de fem nyttigaste skolämnena, medan endast 27 studerande (33 %) anger modersmålsämnet som ett av deras favoritämnen. Gymnasisterna i min undersökning tycker att modersmål och litteratur är det nyttigaste skolämnet. Ur tabell 13 kan man läsa att 19 studerande (23 %) har angett

modersmålsämnet som det nyttigaste skolämnet. Matematik har 17 studerande (21 %) angett på första plats bland nyttigaste skolämnena och här finns en skillnad mellan landsbygds- och stadsskolorna. Majoriteten i landsbygdsskolorna anser att modersmål och litteratur är det nyttigaste skolämnet, medan majoriteten i stadsskolorna tycker att matematik är det nyttigaste skolämnet. Förövrigt har många olika ämnen nämnts som det nyttigaste skolämnet.

Tabell 13. Antal gymnasister som har angett modersmål och litteratur bland de fem nyttigaste skolämnena.

Modersmål & litteratur	HF	ÖN	VNL	VNS	sammanlagt
1.	4	8	5	2	19
2.	6	4	0	2	12
3.	3	1	5	0	9
4.	2	2	3	3	10
5.	3	1	1	0	5

Över hälften av informanterna (68 %) anger alltså modersmålsämnet som ett av de nyttigaste skolämnena. Däremot anger under hälften av informanterna (33 %) att modersmål och litteratur är ett av deras favoritämnen. I tabell 14 ser man att endast två gymnasister har satt modersmål och litteratur på första plats bland favoritämnena. De flesta som uppger att modersmålsämnet är ett av deras favoritämnen har placerat ämnet på fjärde eller femte plats (se tabell 14), vilket innebär att ämnet inte är så populärt. Gymnastik och historia har flest informanter (12 gymnasister per ämne) angett på första plats bland favoritämnena.

Tabell 14. Antal gymnasister som angett modersmål och litteratur bland sina fem favoritämnen.

Modersmål & litteratur	HF	ÖN	VNL	VNS	sammanlagt
1.	1	1	0	0	2
2.	1	2	1	0	4
3.	2	1	1	1	5
4.	1	2	3	2	8
5.	2	3	2	1	8

4.5 Betyg jämfört med läsvanor, skrivvanor och attityder

En av mina forskningsfrågor lyder: *Finns det skillnader mellan vad gymnasister med höga betyg och gymnasister med låga betyg i modersmål och litteratur har för attityder samt hur mycket och vad de läser och skriver?*. I det här avsnittet redogör jag för hurdana läs- och skrivvanor samt attityder gymnasister med betygen 5, 6 och 9 i modersmål och litteratur har. Dessa betyg har valts ut, eftersom vi inom projektet *Språklig mångfald* har valt att koncentrera oss på studentuppsatser med betygen eximia (E) och lubenter (B), dvs. det nästbästa och det nästsämsta betyget i studentskrivningarna. De gymnasister som har intervjuats har även betygen 6 och 9. Jag har i den här jämförelsen valt att dessutom ta med gymnasister med betyget 5 i modersmål och litteratur för att få ett större material. I mitt undersökningsmaterial är det nämligen rätt få informanter som har betygen 5 och 6 jämfört med informanter som har betyget 9. I tabell 15 ser man fördelningen över alla informanternas senaste betyg i modersmål och litteratur. I det här avsnittet tittar jag alltså närmare på de 28 gymnasister som har betyget 9 och de nio gymnasister som har betygen 5 och 6 i modersmålsämnet.

Tabell 15. Informanternas betyg i modersmål och litteratur.

betyg	antal informanter
10	1
9	28
8	32
7	11
6	7
5	2

I tabell 16 ser man att de flesta (39 %) gymnasister med betyget 9 läser 1–4 böcker per år av eget intresse och nästan lika många (32 %) läser 5–10 böcker per år. En fjärdedel läser över 10 böcker per år och endast en studerande med 9 på betyget läser inte alls böcker av eget intresse. Däremot läser majoriteten av gymnasisterna med 5 eller 6 på betyget i modersmålsämnet inte en enda bok per år av eget intresse. En tredjedel av dem läser 1–4 böcker per år och en av gymnasisterna med 5 eller 6 på betyget läser 5–10 böcker per år. Ingen av dem läser över 10 böcker per år.

Tabell 16. Hur många böcker informanterna med betygen 5, 6 och 9 läser av eget intresse per år.

	betyg 9 (antal)	betyg 9 (%)	betyg 5–6 (antal)	betyg 5–6 (%)
över 10 böcker	7	25 %	0	0 %
5–10 böcker	9	32 %	1	11 %
1–4 böcker	11	39 %	3	33 %
ingen bok	1	4 %	5	56 %

Då informanterna skulle ange vilka genrer de läser framkom det att informanterna med betyget 9 läser flera olika genrer än informanterna med betygen 5 eller 6. I diagram 5 ser man att romaner är den genre som flest gymnasister med betyget 9 läser (93 %). Populärast bland gymnasisterna med betygen 5 eller 6 är serietidningar och läroböcker; 67 % läser de genrerna. Även 50 % av gymnasisterna med betyget 9 läser serietidningar och det innebär att serietidningar är den femte populäraste genren för gymnasisterna med betyget 9. Förutom romaner är läroböcker (82 %), detektivromaner (71 %) och fantasyböcker (61 %) populära. Bland gymnasisterna med betygen 5 eller 6 är faktaböcker (56 %) populärast efter serietidningar och läroböcker. Läroböcker läses dock för skolan och inte av eget intresse. Historiska romaner, novellsamlingar och biografier läses av 11 % av informanterna med betygen 5 eller 6, vilket innebär att endast en informant läser de genrerna. Endast tre studerande (11 %) med betyget 9 läser dikter och ingen av gymnasisterna med betygen 5 eller 6 läser den genren.

Gymnasisterna har kunnat kryssa för flera genrer och dessutom tillägga om de läser andra genrer än de som nämns i enkäten. I diagram 5 presenteras endast de svarsalternativ som finns i enkäten, eftersom det var mycket få informanter som nämnde någon annan genre.

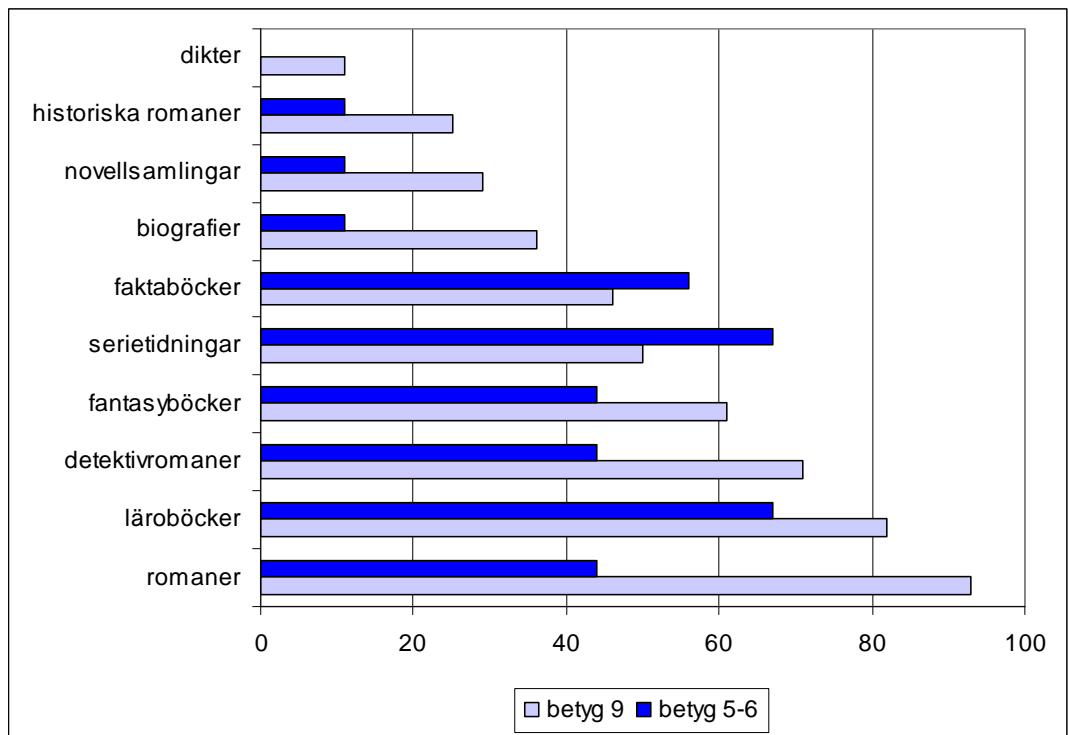

Diagram 5. Genrer informanterna med betygen 5, 6 och 9 läser (angivet i %).

I diagram 6 presenteras de genrer som gymnasisterna med betygen 5, 6 och 9 har angett som sin favoritgenre. I enkäten fick informanterna ange vilka deras tre favoritgenrer är och de genrer som finns med i diagram 6 är alltså de genrer som informanterna satt på första plats bland favoritgenrer. Här kan man se att romaner är populärast bland gymnasisterna med betyget 9 (50 %), medan fantasyböcker (22 %) och detektivromaner (22 %) är populärast bland gymnasisterna med betygen 5 eller 6.

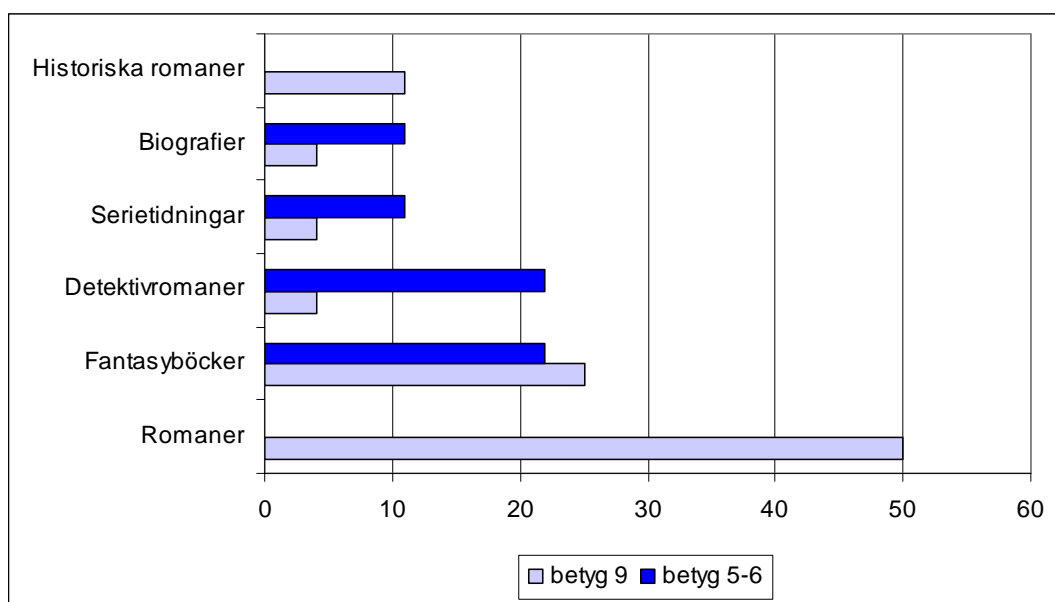

Diagram 6. Favoritgenrer bland informanterna med betygen 5, 6 och 9 (angivet i %).

Informanterna skulle även säga vad de tycker att läsning är. De flesta med betyget 9 (82 %) anser att läsning är nyttigt, medan under hälften (44 %) av informanterna med betygen 5 eller 6 tycker det. Ganska många av gymnasisterna med betygen 5 eller 6 (56 %) tycker att läsning är ganska tråkigt, medan bara 7 % av gymnasisterna med betyget 9 anser det. Över hälften av gymnasisterna med betyget 9 i modersmål och litteratur tycker förutom att läsning är nyttigt att det är ett trevligt tidsfördriv, ett sätt att fly från verkligheten och att det berikar fantasin. Även ganska många av gymnasisterna med betygen 5 eller 6 (44 %) anser att läsning är ett trevligt tidsfördriv och att det berikar fantasin. Lika många (44 %) med de betygen samt 25 % av gymnasisterna med betyget 9 anser att läsning är för tidskrävande.

I diagram 7 presenteras vad informanterna med betygen 9 samt 5 eller 6 anser om läsning. Informanterna har kunnat kryssa för flera alternativ och därför kan flera av svarsalternativen ha höga procenttal.

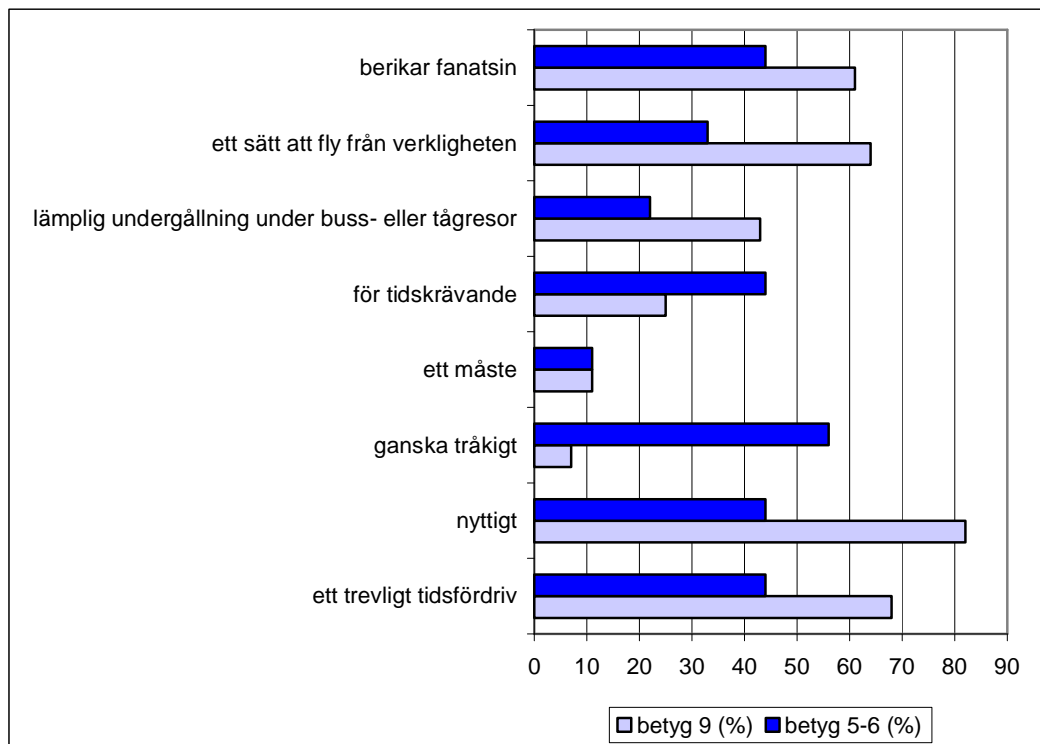

Diagram 7. Vad läsning innebär för informanterna med betygen 5, 6 och 9 (angett i %).

Ur tabell 17 kan man läsa att de informanter som har betyget 9 i modersmål och litteratur även läser dagstidningar oftare än de gymnasister som har betygen 5 eller 6. Här är dock skillnaderna inte lika stora som vid bokläsning. Alla gymnasister med 9 på betyget läser dagstidningar och de flesta (36 %) läser dagstidningar varje dag. En stor del av dem som inte läser dagstidningar varje dag läser i alla fall dagstidningar några gånger per vecka; 29 % läser dagstidningar 2–3 dagar per vecka och 25 % läser dagstidningar 4–5 dagar per vecka. Av informanterna med 9 på betyget läser 11 % sällan dagstidningar.

Gymnasisterna med 5 eller 6 på betyget har ganska varierande läsvanor gällande dagstidningar. Av dem läser 22 % dagstidningar varje dag. Lika många har kryssat för att de läser dagstidningar 4–5 dagar per vecka och lika många läser dagstidningar sällan eller aldrig, medan 11 % läser dagstidningar 2–3 dagar per vecka.

Tabell 17. Hur ofta informanterna med betygen 5, 6 och 9 läser dagstidningar.

	betyg 9 (antal)	betyg 9 (%)	betyg 5–6 (antal)	betyg 5–6 (%)
varje dag	10	36 %	2	22 %
4–5 dagar/vecka	7	25 %	2	22 %
2–3 dagar/vecka	8	29 %	1	11 %
sällan	3	11 %	2	22 %
aldrig	0	0 %	2	22 %

Då informanterna fick frågan vad i dagstidningar de brukar fördjupa sig i har nio informanter (med betyget 9) per genre nämnt sport- eller kultursidor, dvs. 32 % läser dessa genrer i dagstidningarna. Av informanterna med betyget 9 fördjupar sig åtta (29 %) i inrikesnyheterna, sju (25 %) i utrikesnyheterna samt sex (21 %) i insändarna/debattsidorna. Andra genrer som nämnts av informanterna med betyget 9 är kolumner, politik, serier, lokala nyheter och hälsorelaterade texter.

De flesta med betygen 5 eller 6 har inte alls svarat på den här frågan, vilket kan tolkas som att de inte fördjupar sig i någon viss genre, men det kan förstås också bero på att informanterna inte orkat svara eller inte vetat vad de ska svara. Av nio informanter har sju inte svarat på frågan. Av de två som har svarat fördjupar sig den ena i kultursidorna och den andra i utrikesnyheterna. Även 21 % av informanterna med betyget 9 har inte svarat på den här frågan.

I tabell 18 och tabell 19 presenteras vilka genrer informanterna med betygen 5, 6 och 9 skriver på sin fritid samt hur ofta de skriver genrer. Textmeddelanden (sms) är den genren som både de gymnasister som har betyget 5 eller 6 och de som har betyget 9 oftast skriver. Majoriteten av informanterna med betyget 9 skriver dock dagligen textmeddelanden, medan majoriteten av informanterna med betygen 5 och 6 skriver textmeddelanden 3–4 gånger per vecka.

Tabell 18. Genrer informanterna med betyget 9 skriver på sin fritid (angivet i %).

	dagligen	3–4 ggr/vecka	sällan	aldrig
sms	71 %	18 %	7 %	4 %
e-post	11 %	25 %	64 %	
dagbok		11 %	54 %	36 %
brev			50 %	50 %
berättelser	4 %		39 %	57 %
dikter		4 %	39 %	57 %
debattinlägg		7 %	21 %	71 %
blogg		15 %	25 %	61 %

Då man jämför resultaten i tabell 18 med resultaten i tabell 19 kan man se att informanterna med betygen 5 och 6 endast skriver textmeddelanden och e-post varje vecka. De övriga genrerna skriver de sällan eller aldrig. Bland informanterna med betyget 9 skriver förutom en informant (4 %) berättelser dagligen och några skriver dagbok (11 %), dikter (4 %), debattinlägg (7 %) och blogg (15 %) 3–4 gånger per vecka. Det är även en betydligt större del av informanterna med betygen 5 och 6 som aldrig skriver andra genrer än textmeddelanden och e-post jämfört med informanterna med betyget 9.

Tabell 19. Genrer informanterna med betygen 5–6 skriver på sin fritid (angivet i %).

	dagligen	3–4 ggr/vecka	sällan	aldrig
sms	33 %	56 %		11 %
e-post		33 %	56 %	11 %
dagbok			11 %	89 %
brev			22 %	78 %
berättelser			22 %	78 %
dikter			11 %	89 %
debattinlägg			11 %	89 %
blogg			22 %	78 %

Informanterna skulle i enkäten också ange på vilket språk de läser och skriver. I tabell 20 och tabell 21¹⁸ presenteras vilka språk informanterna skriver på. Här kan man se att fler informanter med betyget 9 enbart skriver på svenska jämfört med informanterna med betygen 5 och 6. Av informanterna med betyget 9 skriver tio gymnasister (36 %) e-post samt chattar på Internet enbart på svenska. Däremot skriver endast en informant (11 %) med betyget 5 eller 6 dessa genrer enbart på svenska. Det är dock tre informanter (33 %) med betyget 5 eller 6 som använder diskussionsforum som t.ex. MSN enbart på svenska. Majoriteten av informanterna med betyget 5 och 6 skriver oftast på svenska, finska och ett annat språk, vilket i de flesta fall är engelska. Det språk eller de språk som flest informanter skriver på kommer först och det som minst informanter skriver på kommer sist i tabellerna 20 och 21. Eftersom alla informanter inte skriver alla genrer blir summan av procenttalen per genre inte alltid 100 %.

Tabell 20. Språk informanterna med betyget 9 skriver på (angivet i %).

	chattar på	skriver blogg på	använder msn, irq m.m. på	skriver e-post på
sv	36 %	32 %	25 %	36 %
sv, fi och annat	11 %	4 %	15 %	15 %
sv och annat	7 %		11 %	21 %
sv och fi	4 %		18 %	4 %
fi	4 %	7 %	7 %	7 %
fi och annat	4 %			

Tabell 21. Språk informanterna med betyget 5 och 6 skriver på.

	chattar på	skriver blogg på	använder msn, irq m.m. på	skriver e-post på
sv, fi, annat språk	44 %		33 %	44 %
sv och fi	11 %	11 %	33 %	22 %
sv	11 %	11 %	33 %	11 %
sv och annat	22 %			11 %
annat		11 %	11 %	

¹⁸ I tabell 20–23 står sv för svenska, fi för finska och annat för något annat språk än svenska och finska, vilket oftast är engelska.

Både informanterna som har betyget 9 och informanterna som har betyget 5 eller 6 läser på svenska och finska samt rätt ofta på något tredje språk, vilket oftast är engelska. Att en del språk i tabellerna 22 och 23 står med fet stil innebär att informanterna oftast läser på det språket. Här ser man att majoriteten av informanterna med betyget 9 oftast läser på svenska och ibland på finska, medan majoriteten av informanterna med betygen 5 eller 6 läser lika ofta på båda språken.

Vid granskning av enskilda genrer ser man att alla med betyget 5 eller 6 som läser textmeddelanden (sms), läser dem på svenska, medan majoriteten av informanterna med betyget 9 oftast läser textmeddelanden på svenska och ibland på finska. Tidningar läser både informanterna med betyget 9 och informanterna med betygen 5 och 6 på svenska och finska, men flera av informanterna med betyget 9 läser oftare på svenska. De flesta med betyget 9 läser oftast diskussionsforum och böcker på svenska samt ibland på finska eller enbart på svenska. Majoriteten med betygen 5 och 6 läser diskussionsforum och böcker på svenska och finska samt på ett tredje språk¹⁹.

Tabell 22. Språk informanterna med betyget 9 läser på (angivet i %).

	sms	diskussions- forum	tidningar	böcker
sv, fi	39 %	15 %	25 %	15 %
sv	29 %	11 %	11 %	15 %
sv, fi	15 %		25 %	
fi, sv	4 %		18 %	7 %
sv, fi, annat	7 %		4 %	11 %
fi	4 %	7 %	7 %	
sv, annat		4 %		11 %
fi		7 %	4 %	4 %

¹⁹ I tabellerna 22 och 23 har jag valt att inte ta med språkkombinationer som under 15 % av informanterna angett att de läser på.

Tabell 23. Språk informanterna med betyget 5–6 läser på (angivet i %).

	diskussions-			
	sms	forum	tidningar	böcker
sv, fi	22 %	11 %	44 %	
sv, fi, annat	11 %	22 %	11 %	11 %
sv, fi	22 %		11 %	11 %
sv	44 %			
sv		11 %	22 %	11 %
sv, fi, annat			11 %	22 %
annat		11 %		11 %

Då det handlar om vad gymnasisterna tycker om ämnet modersmål och litteratur är det fler som anser att ämnet är nyttigt än som anser att det är roligt, vilket jag redogör för i avsnitt 4.4. De som gillar ämnet är även de som har högre betyg i modersmål och litteratur. Ur tabell 24 kan läsas att endast en informant med betyget 5 eller 6 anser att modersmålsämnet är ett av informantens favoritämnen. Däremot har elva informanter (39 %) med betyget 9 angett att modersmål och litteratur är ett av deras fem favoritämnen.

Tabell 24. Informanter som angett att modersmål och litteratur är ett av deras favoritämnen.

	betyg 9 (antal)	betyg 9 (%)	betyg 5–6 (antal)	betyg 5–6 (%)
1.	2	7 %		
2.	3	11 %		
3.	1	4 %	1	11 %
4.	1	4 %		
5.	4	15 %		

Flera med betygen 5 eller 6 tycker ändå att modersmål och litteratur hör till de fem nyttigaste skolämnena. Av nio informanter tycker fyra att modersmålsämnet är nyttigt, dvs. 44 % av informanterna med betygen 5 eller 6 tycker det, men det är ändå en större andel av informanterna med betyget 9 som tycker att ämnet är nyttigt. Av informanterna med betyget 9 tycker 79 % (22 gymnasister) att modersmål och litteratur är nyttigt och 36 % av dem har placerat ämnet på första plats bland nyttiga skolämnena (se tabell 25).

Tabell 25. Informanter som angett att modersmål och litteratur är nyttigt.

	betyg 9 (antal)	betyg 9 (%)	betyg 5–6 (antal)	betyg 5–6 (%)
1.	10	36 %		
2.	3	11 %	2	22 %
3.	5	18 %	1	11 %
4.	3	11 %	1	11 %
5.	1	4 %		

5 Resultat av intervjuerna

I det här kapitlet redogör jag för min kvalitativa undersökning, dvs. vad de informanter som intervjuats säger sig ha för läsvanor och skrivvanor samt vilka attityder de har till ämnet modersmål och litteratur. Intervjuerna baserar sig på enkäten och det är sammanlagt åtta personer som har intervjuats. Av dem har fyra betyget 6 och fyra betyget 9 i modersmål och litteratur. Av dem som har betyget 9 är tre flickor och en pojke. Nina, Nadja och Nette kommer från enbart svenskspråkiga familjer, medan Nils talar svenska med sin mamma och finska med sin pappa. Alla fyra informanter som har betyget 6 i modersmål och litteratur är pojkar varav Stefan och Staffan talar både svenska och finska hemma, Sten talar mest finska och lite svenska och Stig talar enbart finska hemma.

5.1 Läsvanor och skrivvanor

Informanterna med betyget 6 läser sällan eller aldrig böcker. Stig, som har betyget 6, nämner att han läst en bok av eget intresse för nästan ett år sedan under en ferie, men för övrigt läser informanterna med betyget 6 endast böcker för skolan. Två av informanterna menar att det tar lång tid att läsa och att det inte finns tid för det. Då de skall välja en bok att läsa för skolan väljer de oftast en kort bok och några av informanterna säger också att om det finns en film som baserar sig på boken ifråga, ser de filmen istället. Informanterna säger dessutom att man kan söka information om böcker på nätet och på det sättet slipper man läsa hela boken. På frågan vilka genrer informanterna helst skulle läsa svarar Stig att han tycker om fantasy, t.ex. Harry Potter och Stefan läser

helst detektiv- eller äventyrsromaner. Sten säger tveksamt att han kanske skulle välja en bok om någonting historiskt eller möjligen fantasy, medan Staffan säger att han läser serier.

Informanterna med betyget 9 läser mer än informanterna med betyget 6. Nina och Nadja säger att de tidigare läst mycket, men att de nu på gymnasiet inte längre har tid att läsa så mycket. Internet är också någonting som tagit över en stor del av Nadjas fritid. Hon säger att hon nu läser texter på Internet, medan hon tidigare läste ca 45 böcker per år av eget intresse. Detta år har hon läst 2–4 böcker av eget intresse. Nina har under det gångna året läst 3–4 böcker av eget intresse. Hon säger att hon oftast läser under sommaren och att hon gärna skulle läsa mera men att det inte finns tid och hon säger att hon håller med sin mamma som säger att man skulle behöva ett liv till för att hinna läsa alla böcker man vill. Båda informanterna diskuterar gärna vad de har läst och berättar om sina läsoplevelser samt tycker att det är synd att de inte hinner läsa så mycket nuförtiden. De två andra informanterna med betyget 9 har under det gångna året läst 9 respektive 30 böcker. Nette som har läst ca 30 böcker under det gångna året menar att hon bara läser hela tiden och att läsning är avkopplande för henne. Favoritgenrer bland informanterna med betyget 9 är fantasy, detektivromaner och verklighetsbaserade romaner. Utgående från dessa informanter verkar det som att de som gillar verklighetsbaserade böcker inte gillar fantasy och tvärtom.

Både informanterna med betyget 6 och informanterna med betyget 9 anser att det är viktigt att läsa. Informanterna med betyget 6 anser dock att läsning är ett måste samt att det inte är roligt att läsa. Se transkription 1, 2 och 3.

1.

Sten: nå nu e de kansje nyttit men int e de sådäär roolit å å när de e sådäär måsta påå å leesa

Intervjuare: åkej

Stefan: jåå, ja sku nestan kamma ti samma

Intervjuare: jå tykkär ni att de ee ett måste att leesa

Sten: nå de e så att man slippär kursen ijenåm så att nu e de ju måsta påå

Intervjuare: just de åkej (.) tykkär ni alls att de i nåån situatjoon löönar sej att leesa nånting

Stefan: nu e de ju heelt braa att på de sette leesa för int såm sagt int liidär man aav de att man leesär någå

Intervjuare: nä

Stefan: man får ju visst kan man få nå allment aav de sådär ti framtiden åkså

2.

Intervjuare: varför kan de tenka sej att lööna sej att leessa vafför

Nette: man får ett större ordförååd

Intervjuare: mm

Nils: de häär man måst ju leesa endå hela sitt liiv så kansje de löönar sej at va braa på de då

Intervjuare: just de

Nils: såm i arbetsliive tenkte ja mest

Både Stefan och Nils syftar på framtiden då de säger att det lönar sig att läsa. För informanterna med betyget 6 är läsning dock ett måste och Sten som har betyget 6 läser för att komma igenom kurserna i modersmål och litteratur, medan Nette som har betyget 9 pekar på att det lönar sig att läsa för att man får ett större ordförråd. Att ordförrådet blir större då man läser tycker även Nina och Nadja:

3.

Nadja: mitt ordförrååd bliir mykky bettere till eksempel såm ja märkär att i en uppsats när den annan skriivär öhm ja anvendar mykky gamla oord till exempel nåån kan skriiva snygg ja skiivär vakkärt ellär

Intervjuare: ja

Nadja: så viidare bårtåå å så anvendar ja dām häär dåkk å tyy

Intervjuare: just de

Nadja: istelle för därför å

Intervjuare: så du haar en föördeel föör du kan velja ditt språåk mykky meer

Nadja: ja

Nina: ja ja haar noo åkså samma att ja tykkär de e jettebra ja e jetteglaad att ja leest så mykke för att

Intervjuare: mm

Nina: man förståår oord å man man man kan jettebraa språåke

Intervjuare: mm

Nina: man märkär faktiskt för att mensjor liksåm å sen e de åkså ja tykkär de e jetteinteressant å ja försöökär allti tänka på hur mitt språåk liksåm sjelv

Nadja och Nina säger även att de kan störa sig på att deras kompisar inte har ett lika utvecklat ordförråd, då de t.ex. läser kompisarnas texter. På frågan varför informanterna tror att ungdomar inte läser och skriver så gärna svarar Nina:

4.

Nina: dee taar mykky tiid å de e trååkit å ja troor att de har mykke mee att man måst konsentreera sej åtminståne istelle för att sitta häär å å skriiva nånting å konsentreera sej på de så e den däär frestelsen såå himla stoor att faar nåån annanstans att gåå uut å å speela football gå uut å treffa nåån faar på kaffe

Informanterna menar också att Internet är en stor frestelse för att inte skriva eller läsa. Då man sitter och skriver på datorn behöver man bara klicka några gånger och så är man in på Internet.

Även om många ungdomar inte läser så många böcker, läser de i alla fall dagstidningar. Alla informanter som intervjuats läser dagstidningar varje dag eller flera gånger per vecka. Största skillnaden är att de som har betyget 6 i modersmål och litteratur oftast läser dagstidningar på finska och de som har betyget 9 oftast läser på svenska. Tre av gymnasisterna med betyget 9 (Nadja, Nette och Nina) får *Hufvudstadsbladet* och Nadja och Nina får dessutom en lokal svensk tidning hem till sig. Nils familj prenumererar på *Helsingin Sanomat* samt *Hufvudstadsbladet* på söndagar. Alla informanter som har betyget 6 får *Helsingin Sanomat* hem till sig. Dessutom får Stefan *Hufvudstadsbladet* och Staffan får en lokal svensk tidning. Det finns även skillnader mellan vad gymnasisterna med betyget 9 och gymnasisterna med betyget 6 läser i tidningarna. Gymnasisterna med betyget 6 läser sällan debatt- och kultursidor medan flera av gymnasisterna med betyget 9 tycker att dessa sidor är intressantast. Alla gymnasister med betyget 9 läser både inrikes- och utrikesnyheterna i dagstidningar. Även en del av informanterna med betyget 6 läser nyheter. De flesta informanterna med betyget 6 säger att de bläddrar igenom dagstidningen och läser det som verkar intressant och de flesta av dem säger sig alltid läsa serierna.

Informanterna med betyget 6 läser även gratistidningar och kvällstidningar flera gånger per vecka. Gratistidningar läser en del av dem på tåget och då handlar det om de finska tidningarna *Metro* och *Uutislehti 100*, men en del läser även den svenskspråkiga gratistidningen *Papper*. Flera av informanterna med betyget 6 läser kvällstidningar på nätet och oftast läser de de finska tidningarna *Iltasanomat* och *Iltalehti*. Gymnasisterna med betyget 9 läser däremot sällan gratis- och kvällstidningar.

Övriga texter som informanterna läser är texter som de också skriver, alltså elektroniska texter och textmeddelanden. Alla informanter med betyget 6 använder diskussionsforum, främst MSN och IRC-Galleria varav Stefan, Staffan och Stig använder diskussionsforum varje dag. Sten säger att han oftare skriver på papper än på dator och att det främst handlar om minneslappar och anteckningar. På diskussionsforum skriver informanterna på svenska, finska och engelska, men Staffan och Stig säger att de mest använder svenska och Stefan använder mest finska. Informanterna med betyget 9 använder diskussionsforum några gånger per vecka och även de använder språken svenska, finska och engelska på forumen. De anser att diskussionsforumen ("community" som informanterna kallar det) är ett bra media att diskutera på med både bekanta och obekanta bl.a. eftersom det är gratis:

5.

Nina: sen e man nu på nåån kammjuuniti å kansje just å däär tykkär ja de e jettebra å däär kan man praata liksom me mensjär såm man int såm man int annars kansje treffar men å man behöövär int hellär å de e såna såm man kansje int hellär sku ringa till att de e kanske int ändå så tajt liksom å sen e de de att de kåstar ju int hellär nånting

Intervjuare: nä

Nina: så de e de tykkär ja e jettebraa så ja haar nu een kammjuuniti såm ja bruukar vaa påå å sen däs it

Intervjuare: åkej

Nadja: ja anvendär nu mest emessem å ekstreemsiidan å een annan kammjuuniti å ennu däär

Två av informanterna med betyget 6 använder även sin e-post varje dag. De två andra informanterna med samma betyg använder också e-post, men inte lika ofta. Staffan och Stig skriver e-post på svenska, finska och engelska, medan Stefan och Sten skriver på svenska och finska. Av informanterna med betyget 9 använder Nette e-post ungefär varannan dag och hon skriver e-post både på finska och på engelska. De övriga gymnasisterna med betyget 9 skriver sällan e-post.

Alla informanter skriver textmeddelanden, men ingen av dem skriver blogg. Tre av informanterna med betyget 9 skriver förutom de genrer som nämnts även andra texter. Nette säger att hon ibland skriver noveller eller andra texter

som hon sedan slänger bort. Nadja och Nina skriver dikter och dagböcker och då fungerar deras kalender ofta som dagbok. Nina skriver dessutom brev ibland.

5.2 Attityder till ämnet modersmål och litteratur

Precis som det framkommer i enkätsvaren tycker också gymnasisterna som intervjuats att modersmålsämnet är nyttigt, men inte så roligt och inspirerande. Speciellt gymnasisterna med betyget 6 i modersmål och litteratur gillar inte ämnet. På frågan hur informanterna skulle beskriva ämnet modersmål och litteratur svarar två av informanterna med betyget 9 i modersmål och litteratur följande:

6.

Nils: de e ganska liksom krevande ellär va de nu hetär åm man jempför me andra emnen att man haar jettemykke att hela tiiden måsta man jöör liksom skriiva eseeär å analyseera å

Intervjuare: e de mykke skriivning

Nils: ja

Intervjuare: mm

Nette: kanskje krevande på et påsitivt sett

Intervjuare: ja (.) finns de nånting i moddan såm ni int tykkär åmm

Nils: att skriiva

Nette: kanskje någå sänhänä språåkreeglär ellär öövningar at man ska skriiva nånting åm de någå sänadäär heelt uurengkla saakar så

Intervjuare: ja öö tykkär ni de e nånting såm e viktit me emne modda

Nette: allt

Nils: no e de seekärt heelt viktit fast de int e så

Nette: åm man tenkär liksom

Nils: inspirerande

Nette: att man ska kunna skriiva at va heetär de eseeär å så däär så allting ti alla emnen så behöövär man ju moddan då i såå fall för at veeta hur man ska skriiva

Senare i intervjun funderas det kring om det finns något informanterna önskade att man hade mindre av i ämnet modersmål och litteratur:

7.

Nils: de e svåårt å gåå å sejja för att de häär kanskje finns de nåå samm man int tykkär åmm men så tenkär man sen ijen att de e heelt nyttit

Intervjuare: ja

Nils: att man haar de liksom

Sten och Stefan, som har betyget 6 i modersmål och litteratur, diskuterar att modersmålsämnet är viktigt för att det är deras modersmål. Intervjuaren ber dem då beskriva ämnet modersmål och litteratur:

8.

Intervjuare: nå hur sku du beskriiva moddan

Sten: hur sku ja beskiiva nå nu e de ju viktigt att man kan den

Intervjuare: ni får se ja va ni vill alltså

Sten: åkej

Intervjuare: ni behööver int se ja att de e viktigt om ni int tykkär de

Stefan: nu e de på de sette ganska nu nu dåm häär sista kursena man gåår så visst e dåm jäbbiga å svååra för de bliir dåm häär begreppen å allt bliir ganska mykke så häär svåårare man måst veeta allt fråån förra kursär å allt sånt hänt att de e svåårt noog att int e de lett

Sten: man måst ju endå skriiva de så no boorde man ju kunna de då

Både en av informanterna med betyget 9 (Nils) och en av informanterna med betyget 6 (Stefan) säger att modersmålsämnet är krävande och innebär en hel del jobb. Stefan säger att modersmålsämnet är svårt för att det är krävande och senare i intervjun säger både Sten och Stefan att de har haft svårigheter med ämnet. Stefan menar att eftersom ämnet är svårt blir det tråkigt. Nette, som har betyget 9, kommenterar Nils påstående med att säga att ämnet är krävande på ett positivt sätt och menar också att allting med ämnet modersmål och litteratur är viktigt. Hon talar även om språkövningar som ”urenkla saker”, vilket tyder på att hon inte har några svårigheter med modersmålsämnet.

Nils, Sten och Stefan säger även att ämnet är viktigt, men i en mera tveksam ton än Nette. Sten menar att modersmålsämnet är viktigt för att man måste skriva ämnet i studentskrivningarna. Även en av de andra informanterna med betyget 6 säger att studentskrivningarna är orsaken till att man övar att skriva i ämnet modersmål och litteratur. Studentskrivningarna anses alltså vara målet med varför man har ämnet modersmål och litteratur på gymnasiet. Nette, som har betyget 9, ser ett högre mål med ämnet och menar att ämnet är viktigt för att man bör kunna skriva rätt i alla skolämnen. Ingen av dem talar dock om tiden efter gymnasiet.

Gymnasisterna med betyget 6 är speciellt negativt inställda till momentet skrivning inom modersmålsämnet. Däremot gillar de att diskutera och debattera, vilket även 41 % av dem som besvarade enkäten tycker att är roligt under

modersmålslektionerna. Majoriteten av de informanter som intervjuats tycker ändå att det roligaste med modersmålsämnet är då man får gå på teater.

6 Sammanfattning och diskussion

I det här kapitlet sammanfattar och diskuterar jag resultaten i min kvantitativa undersökning och min kvalitativa undersökning samt jämför dem med resultat från andra undersökningar.

6.1 Läsvanor

Då bakgrundsfaktorer har undersökts i samband med internationella undersökningar, PISA och PIRLS, gällande elevers läsfärdigheter har det framkommit att elevers läsvanor och läsintresse har ett tydligt samband med resultatet. Ju större en elevs läsintresse är desto bättre är resultatet i läsfärdighet (Skolverket 2004a:14). Speciellt läsning av skönlitteratur inverkar positivt på läsprovsresultatet (Skolverket 2003a:22–23). I min enkätundersökning anger 40 % av informanterna att de läser 1–4 böcker per år av eget intresse. Ungefär lika många (41 %) läser över 5 böcker per år. Av dem som läser över 5 böcker per år läser 23 % 5–10 böcker per år och 18 % läser över 10 böcker per år. Nästan lika många som läser över 10 böcker per år läser ingen bok överhuvudtaget av eget intresse (17 %).

Enligt Utbildningsstyrelsens utvärderingar bland niondeklassister har läsning av böcker och boklån ett positivt samband med skrivresultat. Silverström (2004:112–113) skriver att de elever som har läst fyra eller fler böcker per månad under sin fritid har betydligt bättre skrivresultat i de nationella proven än de elever som uppger att de inte läst en enda bok under en månad. De elever som presterat bra i de nationella proven har alltså läst ungefär samma mängd böcker under en månad som majoriteten av mina informanter läst under ett år. Silverström (2002:110 och 2006:51) säger även att läsning av skönlitteratur i samband med modersmålsundervisningen leder till goda resultat.

I min undersökning anger majoriteten (67 %) att de läser 1–4 böcker för skolan under ett år.

Av de gymnasister som jag har intervjuat säger de som har betyget 6 i modersmål och litteratur att de sällan eller aldrig läser böcker av eget intresse. Bland enkätundersökningens deltagare säger också 56 % av dem som har betyget 5 eller 6 i modersmålsämnet att de aldrig läser en bok av eget intresse. Detta innebär att den enda skönlitteratur de här gymnasisterna läser är i samband med skolan, vilket för majoriteten av informanterna i min undersökning är 1–4 böcker per år. Det betyder också att det enda de här gymnasisterna läser på svenska är i samband med modersmålskurserna. I intervjuerna framkommer dessutom att en del av gymnasisterna inte läser de böcker de skall läsa för skolan, utan de söker i stället information om boken på Internet eller ser en film som är baserad på boken.

Av de informanter som har besvarat enkäten och har betyget 9 i modersmål och litteratur läser 57 % fem böcker eller fler under ett år (32 % läser 5–10 böcker; 25 % läser över 10 böcker) och 39 % av dem läser 1–4 böcker per år av eget intresse. Då de dessutom läser böcker för skolan läser alltså majoriteten av dem ca 10 böcker per år. De niondeklassister som fått goda resultat i de nationella proven läser enligt Silverström betydligt fler böcker än 10 böcker per år. I intervjuerna framkommer det dock att två av mina informanter som har betyget 9, Nina och Nadja, läste mycket mera innan de började gymnasiet. Nadja säger att hon tidigare läste omkring 45 böcker per år, medan hon nu läser 2–4 böcker per år. De här två informanterna talar även om att de på lågstadiet läst massor med böcker, bl.a. bokserierna *Kitty* och *Tvillingarna*. Att Nina och Nadja tidigare har läst mycket har antagligen inverkat positivt på deras språk. Informanterna säger även själva att de är glada för att de läst mycket, eftersom de har fått ett större ordförråd och vet hur ord stavas. Däremot nämner ingen av informanterna med betyget 6 sambandet mellan läsning och språkbruk, utan de läser för att komma igenom modersmålskurserna. Det här resultatet tyder på att det inte är så viktigt att läsa mycket på gymnasiet för att uppnå goda betyg. I stället har det större inverkan hur mycket ungdomarna har läst i grundskolan.

Majoriteten av informanterna i enkätundersökningen (73 %) anser det vara nyttigt att läsa och den vanligaste orsaken som gymnasisterna nämner till varför det lönar sig att läsa är att språket utvecklas och ordförrådet blir bättre. Det

anser 77 % av informanterna. Av gymnasisterna med betyget 9 anser 82 % att läsning är nyttigt, medan endast 44 % av informanterna med betygen 5 eller 6 tycker det. Ganska många av gymnasisterna med betygen 5 eller 6 (56 %) tycker däremot att läsning är ganska tråkigt, medan bara 7 % av gymnasisterna med betyget 9 anser det.

Av informanterna i min enkätundersökning säger 72 % att de gärna skulle läsa fler böcker om de hade mera tid. Även tre av de informanter som intervjuats och har betyget 9 säger att tidsbrist är en orsak till att de inte längre läser så mycket.

Gymnasisterna i min undersökning läser emellertid dagstidningar flitigare än böcker. Majoriteten (36 %) läser dagstidningar varje dag, 23 % läser dagstidningar 4–5 dagar per vecka och 28 % läser dagstidningar 2–3 dagar per vecka. Endast två studerande (2 %) säger att de aldrig läser dagstidningar och åtta studerande (10 %) påstår att de sällan läser dagstidningar. I enkätsvaren framkommer det att gymnasisterna med betyget 9 läser dagstidningar oftare än gymnasisterna med betyget 6, men skillnaderna mellan de olika grupperna är inte lika stora vid läsning av dagstidningar som vid läsning av böcker.

Larsson (1984:184) har i sin undersökning om ungdomars läsvanor kommit fram till att läsning av både böcker och tidningar har ett positivt samband med skrivförmågan. Han påstår att speciellt läsning av tidningarnas kultursidor har ett positivt samband med skrivprestationen. Huvudparten av informanterna i min enkätundersökning anger att de ibland läser kultursidorna. De tidningsgenrer som är populärast bland mina informanter är inrikes- och utrikesnyheter, sport, serier samt tv-program. I intervjuerna framkommer det dock att gymnasisterna med betyget 9 tycker att debatt- och kultursidorna sidor är intressantast, medan gymnasisterna med betyget 6 sällan läser de sidorna. Detta innebär att vad gymnasisterna läser i dagstidningar kan ha större betydelse för deras skrivande än hur ofta de läser dagstidningar.

Vid en jämförelse av skolorna framkommer det att gymnasisterna i landsbygdsskolorna läser oftare dagstidningar, medan gymnasisterna i huvudstadsskolan oftare läser böcker under sin fritid. Av gymnasisterna i ÖN läser 57 % dagstidningar varje dag och i VNL läser 38 % dagstidningar varje dag. I stadsskolorna läser majoriteten dagstidningar 2–3 dagar per vecka. De

flesta gymnasister (70 %) i HF läser över 5 böcker per år under sin fritid, medan majoriteten i de övriga skolorna läser 1–4 böcker per år av eget intresse.

Reichenberg (2005:37–41) har i en enkätundersökning bland 90 gymnasister i Sverige undersökt ungdomars läsvanor. Trots att majoriteten av deltagarna i hennes undersökning anser att läsning är en av deras favoritsysselsättningar, läser inte många så mycket skönlitteratur. Däremot läser många dagstidningar och texter på Internet, både e-post och nätsidor. Även mina informanter läser dagstidningar betydligt flitigare än skönlitteratur och de läser och skriver även debattinlägg på Internet samt läser och skriver textmeddelanden. Av gymnasisterna i min undersökning använder 75 % Internet dagligen och i intervjuerna framkommer det att en stor del av ungdomarnas tid går till att surfa på Internet. En av informanterna säger att hon tidigare ofta läst böcker, men att Internet nu tar en stor del av hennes fritid. Precis som i både de nationella och de internationella utvärderingarna har Reichenberg kommit fram till att högpresterande elever läser skönlitteratur oftare än lågpresterande elever. Däremot menar Reichenberg att de lågpresterande eleverna i hennes undersökning läser dagstidningar i större utsträckning än de högpresterande eleverna, vilket inte överrensstämmer med resultaten i min undersökning. I min enkätundersökning framkommer det att gymnasisterna med betyget 9 läser dagstidningar något oftare än gymnasisterna med betyget 6. Resultaten visar ändå att det inte nödvändigtvis finns ett orsakssammanhang mellan läsning av dagstidningar och betyg i modersmål och litteratur.

Kvällstidningar läser gymnasisterna i min undersökning mera sällan än dagstidningar. Majoriteten (54 %) av deltagarna läser sällan kvällstidningar och endast 7 % läser den här typen av tidningar varje dag. Gratistidningar läser de studerande som bor i huvudstadsregionen oftare än de övriga informanterna. Främst läser informanterna i HF de finska gratistidningarna *Metro* och *Uutislehti 100*, medan den finlandssvenska gratistidningen *Papper* är populärast bland informanterna i de övriga skolorna. En orsak till detta är säkert att gymnasisterna i landsbygdsskolorna inte har tillgång till *Metro* och *Uutislehti 100*. I intervjuerna framkommer det att gymnasisterna med betyget 6 läser kvälls- och gratistidningar flera gånger per vecka, medan gymnasisterna med betyget 9 gör det ytterst sällan.

Då informanterna skulle ange vilka övriga tidningsgenrer de läser, nämndes väldigt många olika tidningar. Så gott som alla informanter nämnde dock att de läser någon tidning eller tidskrift. Pojkarna läser främst sport, motorsport och datortidningar, medan flickorna läser modetidningar och andra "flicktidningar", varav *Cosmopolitan* är populärast.

6.2 Skrivvanor

I min enkätundersökning framkommer det att informanterna på sin fritid oftast skriver textmeddelanden och inlägg på diskussionsforum. Av dem som besvarat enkäten säger 95 % att de skriver dessa två texttyper. Av diskussionsforumen är IRC-Galleria populärast bland mina informanter; 34 studerande (42 %) uppger att detta diskussionsforum hör till de Internetsidor de oftast besöker. Andra diskussionsforum som informanterna besöker är bl.a. LunarStorm, MSN och X3M. Liknande resultat har Bellander kommit fram till i sin undersökning om ungdomars dagliga kommunikation, vilket hon doktorerar i vid institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Bellander (2006b:79–80) säger att ungdomar dagligen eller varje vecka chattar på Internet²⁰ och att chatt är den aktivitet ungdomarna oftast använder datorn till. Diskussionsprogrammet MSN är populärt liksom diskussionsforum på nätet, bl.a. LunarStorm och Playahead (Bellander 2006a). Enligt Bellander förekommer chatt lika ofta bland ungdomar i stad, förort och på landsbygd. Inte heller i min undersökning finns det några regionala skillnader om hur ofta ungdomarna chattar på Internet. Angående textmeddelanden framkommer det i Bellanders undersökning att speciellt flickorna ofta skriver textmeddelanden; 39 % av de deltagande flickorna skriver textmeddelanden dagligen och 40 % varje vecka. Motsvarande siffror för pojkarna är 20 % (dagligen) och 35 % (varje vecka) (Bellander 2006b:52–53).

E-post skrivs däremot varken särskilt ofta av ungdomarna i min undersökning eller av ungdomarna i Bellanders undersökning. De flesta av mina informanter skriver e-post någon gång, men 60 % (49) av dem skriver genren sällan. Majoriteten av Bellanders informanter skriver e-postbrev en

²⁰ Bellander skiljer inte på användning av diskussionsforum och chatt på Internet.

gång i månaden eller oftare. Att skriva e-post är dock betydligt vanligare än att skriva vanliga brev bland ungdomarna i både min och Bellanders undersökningar. Kring 40 % av deltagarna i min undersökning säger också att de skriver blogg, men endast 26 % av dem anger att de har en egen blogg.

I intervjuerna framkommer det att gymnasisterna med betyget 9 även skriver andra genrer på sin fritid, bl.a. noveller, dagböcker och dikter. Även i enkäterna framkommer det att gymnasisterna med betyget 9 skriver andra genrer än debattinlägg, textmeddelanden och e-post. Däremot är det flera av gymnasisterna med betygen 5 eller 6 som aldrig skriver andra genrer och de som skriver andra genrer skriver dem sällan. Min undersökning visar alltså att både gymnasister med betyget 9 och gymnasister med betygen 5 och 6 lika ofta skriver textmeddelanden, e-post och debattinlägg, men gymnasisterna med goda betyg i modersmålet skriver därtill andra genrer på sin fritid.

C. Nyströms (2000:88–97) undersökning om sverigesvenska gymnasisters skrivande utanför skolan visar att ungefär hälften av de ungdomar hon intervjuat skriver under sin fritid samt att de oftast skriver dikter och fantasy. Kronholm-Cederberg (2005:82–88) har gjort en undersökning om finlandssvenska gymnasisters skrivande och kommit fram till att det finns en bred variation bland gymnasisternas skrivvanor. En del studerande skriver mycket och olika genrer, medan andra inte alls skriver under sin fritid. I dessa undersökningar framkommer dock inte om gymnasisterna använder diskussionsforum eller skriver textmeddelanden, vilka är de genrer som informanterna i min undersökning främst skriver.

I samband med de nationella proven i modersmål och litteratur har det undersökts hur elevers skrivvanor påverkar deras skrivförmåga. Enligt resultaten har det framkommit att elever som ofta har jobbat med olika texttyper i skolan har goda resultat (Silverström 2002 och 2004). I min undersökning framkommer det också att de gymnasister som har betyget 9 i modersmål och litteratur skriver flera olika genrer under sin fritid jämfört med de gymnasister som har betyget 5 eller 6. De nationella utvärderingarna har även visat att ju oftare elever har skrivit en genre, desto bättre är de på att skriva genren. Det innebär alltså att de studerande måste träna att skriva sådana genrer de skall skriva i studentexamen, för att nå goda resultat.

6.3 Språkanvändning vid läsning och skrivning

I. Nyström (2004:48–49) skriver i en artikel om studentskrivningarna att många svaga texter i skrivningarna i modersmål och litteratur skrivs av skribenter som bor i en finsk miljö och att den finska interferensen är tydlig. Hon menar ändå att detta inte är den enda förklaringen till att nivån i studentskrivningarna har sjunkit, eftersom de finskspråkiga gymnasisternas prov då knappast skulle visa samma utveckling. Då sambandet mellan elevers språkanvändning och resultat i nationella utvärderingar i modersmål och litteratur har undersökts, har det också framkommit att den mest betydande bakgrundsfaktorn för resultatet inte är vilket språk eleverna använder i olika vardagssituationer (Silverström 2004 och 2006). Däremot menar Silverström (2004:119) att språkanvändning vid läsning av böcker och tidningar har betydelse för resultatet. De elever som mest läser på svenska, men även på andra språk, har de bästa resultaten i skrivuppgifter.

Av gymnasisterna i min enkätundersökning läser de flesta i genomsnitt oftast på svenska och ibland på finska eller engelska, vilket ser ut att vara positivt eftersom de som oftast läser på svenska har fått de bästa resultaten i de nationella proven. Om man urskiljer vilket språk informanterna läser vilka genrer på, kan man se att det de oftast läser på finska är tidningar och tidskrifter. Dessa genrer är även de genrer som informanterna uppgett att de oftast läser. I tidningar och tidskrifter finns det betydligt mera text än i ett brev eller textmeddelande. Dessutom är texten skriven för en större publik i en tidning och man kan därmed anta att språket i tidningar följer normerna för gott standardspråk. Medeltalet av informanterna anger att de oftast läser böcker på svenska, men den här genren läser informanterna betydligt mera sällan än tidningar. Detta innebär att gymnasisterna i min undersökning läser rätt mycket på finska.

Vid en jämförelse av vilka språk informanterna med betyget 9 och informanterna med betygen 5 och 6 läser på, ser man att båda grupperna läser på både svenska och finska. Skillnaden är att gymnasisterna med betyget 9 oftast läser på svenska och ibland på finska, medan gymnasisterna med betygen 5 eller 6 läser lika ofta på båda språken. För att nå goda resultat i modersmål och litteratur är det alltså bra att oftast läsa på svenska, men även på andra

språk. Detta stämmer överens med Silverströms resultat; de som mest (oftast) läser på svenska har de bästa resultaten.

Alla genrer som nämndes i enkäten (chatt, diskussionsforum, e-post och blogg) skriver majoriteten av informanterna på svenska förutom debattinlägg på diskussionsforum. Den genren skriver de flesta på både finska och svenska. Bland de här genrerna är även debattinlägg den genre som informanterna oftast skriver och det innebär att de rätt ofta skriver på både svenska och finska. Då man jämför vilka språk gymnasisterna med betyget 9 och gymnasisterna med betygen 5 och 6 skriver på är resultatet att majoriteten av gymnasisterna med betygen 5 och 6 oftast skriver på svenska, finska och något annat språk. Däremot skriver majoriteten av gymnasisterna med betyget 9 oftast på svenska.

Eftersom gymnasisterna med betyget 9 läser och skriver mer än gymnasisterna med betygen 5 eller 6, blir alltså mängden av vad de läser och skriver på svenska betydligt större än för gymnasisterna med betygen 5 och 6.

Vid en jämförelse mellan gymnasisterna i de fyra olika skolorna ser man att det finns skillnader mellan vilket språk de läser och skriver på. Gymnasisterna i stadsskolorna läser och skriver betydligt oftare på finska under fritiden än gymnasisterna i landsbygdsskolorna. I HF läser och skriver majoriteten lika ofta på de båda inhemska språken. I VNS anger majoriteten att de oftast läser på finska och ibland på svenska och de skriver också på båda språken. I VNL läser däremot majoriteten oftast på svenska och ibland på finska eller enbart på svenska. Samma sak gäller den andra landsbygdsskolan, ÖN, men i den skolan finns även studerande som använder båda språken lika ofta vid läsning. Majoriteten av gymnasisterna i landsbygdsskolorna använder oftast svenska då de skriver på fritiden.

6.4 Attityder till ämnet modersmål och litteratur

Undersökningar om elevers attityder till modersmålsämnet har gjorts i samband med nationella utvärderingar bland sverigesvenska, finlandssvenska och finskspråkiga niondeklassister. Undersökningarna visar att eleverna tycker att ämnet är nyttigt, men att betydligt färre elever tycker att ämnet är roligt (Silverström 2006, Lappalainen 2006, Skolverket 2005).

I min undersökning bland andraårsstuderande på gymnasiet har jag fått liknande resultat. Majoriteten (68 %) av gymnasisterna som deltog i min enkätundersökning tycker att modersmålsämnet hör till de fem nyttigaste skolämnena, medan en tredjedel (33 %) anger modersmålsämnet som ett av deras fem favoritämnen. Gymnasisterna i min undersökning tycker att modersmål och litteratur är det nyttigaste skolämnena; 23 % har angett modersmålsämnet på första plats bland nyttigaste skolämnena. De flesta som uppger att modersmålsämnet är ett av deras favoritämnen har placerat ämnet på fjärde eller femte plats bland favoritämnena och endast 2 % av informanterna har satt ämnet på första plats bland favoritämnena. I de öppna frågorna svarade 73 % av informanterna inte på påståendet *Jag tycker att ämnet modersmål och litteratur inte är viktigt för att*. Däremot var det endast 6 % av informanterna som inte svarade på påståendet *Jag tycker att ämnet modersmål och litteratur är viktigt för att*, vilket indirekt tyder på att en stor majoritet tycker att ämnet är viktigt.

Vid en jämförelse av åsikter bland gymnasisterna med betyget 9 och gymnasisterna med betygen 5 eller 6 som deltog i min enkätundersökning framkommer det att höga betyg korrelerar med positiva attityder. En större andel av gymnasisterna med betyget 9 anser att modersmålsämnet är nyttigt och roligt jämfört med gymnasisterna med betygen 5 och 6. Endast en av informanterna med betyget 5 eller 6 anger att modersmålsämnet är ett av informantens favoritämnen, medan 39 % av informanterna med betyget 9 tycker att modersmål och litteratur är ett av deras fem favoritämnen. Det är dock flera (44 %) av informanterna med betygen 5 eller 6 som tycker att modersmål och litteratur hör till de fem nyttigaste skolämnena. Trots det tycker fler av informanterna med betyget 9 (79 %) att modersmål och litteratur är nyttigt.

Silverström (2006:51) har i samband med de nationella proven fått resultatet att elevernas attityder till modersmålsämnet är den bakgrundsfaktor som har det starkaste sambandet med elevernas provresultat. Silverström (2002:106–107) säger också att höga betyg i modersmålsämnet hänger ihop med en positiv inställning till ämnet. Om det är positiva attityder som leder till höga betyg eller tvärtom, är inte enkelt att svara på. Silverström (2004:117)

säger att det är rimligast att attityder och provprestationer påverkar varandra ömsesidigt.

Även i intervjuerna framkommer det att de som har höga betyg är mera positiva till ämnet än de som har låga betyg. Informanterna med betyget 6 säger att modersmålsämnet är svårt och krävande och en av dem säger att då ämnet är svårt blir det tråkigt och det är inte så konstigt att man inte gillar ett ämne som man har svårigheter med. Däremot menar en av informanterna med betyget 9 att ämnet är krävande på ett positivt sätt och hon säger att det hon inte gillar på modersmålslektionerna är ”urenkla saker” som t.ex. språkövningar.

En annan sak som kommer fram i intervjuerna är att flickorna är mera positiva än pojkarna. Nils som har betyget 9 säger också att ämnet är viktigt, men inte inspirerande. Han tycker dock att det är svårt att svara på vad han skulle önska mindre av inom modersmålsämnet, eftersom det som inte är så roligt ändå är nyttigt. Även gymnasisterna med betyget 6 säger att ämnet är viktigt, dock med lite tvekan i rösten. Tvärtemot Nils som anser att det som inte är så roligt trots allt är nyttigt, kunde informanterna med betyget 6 inte ge något konkret exempel på varför ämnet är nyttigt. Om det inte finns motiveringar till varför det är nyttigt, är det tämligen svårt att förstå varför det skulle vara nyttigt. Den enda orsaken en av informanterna med betyget 6 ger till att modersmålsämnet behövs är för att ämnet är obligatoriskt att skriva i studentskrivningarna. Däremot anger gymnasisterna med betyget 9 flera orsaker till varför ämnet är nyttigt, t.ex. att det är viktigt för alla skolämnena att kunna skriva korrekt. Det betyder alltså att de kan se nyttan med ämnet ur ett bredare perspektiv; för framtiden och för andra skolämnena och inte bara för att klara studentskrivningarna i modersmål och litteratur.

I min enkätundersökning nämner 14 % av informanterna att ämnet är en god bas för studier i andra språk, att det är viktigt för alla skolämnena och för framtiden samt att ämnet är allmänbildande. I de undersökningar som gjorts i Sverige tycker eleverna att ämnet svenska är viktigt för att kunskaperna behövs för fortsatta studier och jobb (Skolverket 2005:48), men inte heller i Sverige tycker lika många elever att ämnet är roligt som de som tycker att det är viktigt. De här resultaten pekar alltså på att de ungdomar som tycker att ämnet behövs för framtiden och att det man övar inom ämnet (t.ex. att skriva texter) även

behövs för andra ändamål än för modersmålsämnet, också tycker att ämnet är viktigt.

Det är däremot inte lika enkelt att svara på varför en del gillar ämnet, men inte andra. En orsak till att en del inte tycker om ämnet är, som vi sett, att ämnet är svårt. I intervjuerna framkommer det också att pojkarna, även pojken med betyget 9, är mera negativa än flickorna. Detta stämmer överens med de resultat man fått i samband med nationella utvärderingar både i Sverige och i Finland (Silverström 2006, Lappalainen 2006, Skolverket 2005). Det pojkarna är speciellt negativa till är skrivande oberoende av vilket betyg de har i modersmål och litteratur och det är även skrivandet de tycker är svårt. Däremot gillar pojkarna att diskutera och argumentera under modersmålslektionerna. I min enkätundersökning anger 41 % av informanterna att det är roligt under modersmålslektionerna då de får argumentera och diskutera och 27 % önskar att de skulle få göra det oftare. Man kan tänka sig att ungdomarna oftare får öva att skriva texter under modersmålslektionerna än vad de får göra muntliga övningar, t.ex. argumentation, då det är gymnasisternas skrivförmåga som testas i studentskrivningarna. Att det är skrivförmågan som testas i studentskrivningarna är säkert en orsak till att en del gymnasister kopplar ihop ämnet modersmål och litteratur samt skrivande med studentskrivningarna. De som inte gillar att skriva kan då också få en negativ attityd gentemot ämnet modersmål och litteratur.

I min enkätundersökning framkommer det att gymnasisterna i landsbygdsskolorna är positivare gentemot modersmålsämnet än gymnasisterna i stadsskolorna. I ÖN och VNL anser majoriteten att modersmål och litteratur är det nyttigaste skolämnet, medan majoriteten i stadsskolorna tycker att matematik är det nyttigaste skolämnet. Den här åsiktsskillnaden tror jag kan bero på att flera flickor deltog i undersökningen i landsbygdsskolorna, men eftersom jag inte har gjort en genusjämförelse är detta bara ett antagande. Jag har i den här undersökningen inte velat ta fasta på genuskillnader, då detta har behandlats i många andra undersökningar (se t.ex. Silverström 2002, 2004 och 2006 samt Lappalainen 2006).

7 Avslutning och slutsatser

Mitt syfte med den här avhandlingen är att presentera vad, hur mycket och på vilket språk gymnasister i Svenskfinland läser och skriver under sin fritid samt vilka attityder de har till ämnet modersmål och litteratur. Bakgrunden till undersökningen är att nivån i studentskrivningarna i modersmål och litteratur har sjunkit under de senaste tio åren och den här avhandlingen är en del av projektet *Språklig mångfald*, vars syfte är att utreda orsakerna till detta. Empirin består av intervjuer med åtta gymnasister samt en enkätundersökning bland 81 andraårsstuderande på gymnasiet i fyra skolor i Svenskfinland. Samtliga skolor har klarat sig medelbra i studentskrivningarna.

I. Nyström (2004:48–49) menar att orsakerna till att nivån i studentskrivningarna har sjunkit är många. I uppsatserna finns olika språkliga brister och hon tror att många av problemen kunde avhjälpas genom mer läsning och mer skrivträning. I min studie om gymnasisters läsvanor och skrivvanor har jag undersökt vad gymnasister egentligen läser och skriver under sin fritid, dvs. under den tid då ingen lärare eller läroplan ställer några krav. Min undersökning visar att gymnasister läser tidningar, speciellt dagstidningar, betydligt oftare än böcker. Olika undersökningar (t.ex. de nationella utvärderingarna) visar dock att det är speciellt läsning av skönlitteratur som inverkar positivt på skrivförmågan. Resultaten i min undersökning visar också att gymnasister med betyget 9 läser mer böcker under sin fritid än gymnasister med betygen 5 och 6. I intervjuerna framkommer det dock att Internet också har tagit över en stor del av fritiden hos de gymnasister som har goda betyg och tidigare har läst mycket. Det finns också skillnader gällande läsning mellan de olika skolorna i min undersökning. I HF läser gymnasisterna oftare böcker under sin fritid än i de övriga deltagande skolorna, medan gymnasisterna i landsbygdsskolorna oftare läser dagstidningar.

Även i undersökningen om vilket språk gymnasisterna läser på finns det skillnader mellan skolorna. Gymnasisterna i landsbygdsskolorna läser oftare på svenska än gymnasisterna i stadsskolorna. Eftersom I. Nyström (2004) menar att det finns olika typer av brister i olika uppsatser, kan man fundera på om t.ex. de gymnasister som oftare läser på finska gör språkfel som är påverkade av finskan, medan de gymnasister som läser färre böcker använder ett

variationsfattigare och enklare språk, eftersom deras ordförråd är så knappt. Min studie visar även att gymnasister med höga betyg oftare läser på svenska än gymnasister med låga betyg i modersmål och litteratur.

De nationella utvärderingarna i modersmål och litteratur visar att ju oftare en elev har skrivit en genre, desto bättre är eleven på att skriva genren (Silverström 2004:112). Det betyder att de studerande måste träna att skriva sådana genrer de skall skriva i studentexamen, för att nå goda resultat. Jag har i den här avhandlingen redogjort för vad gymnasister skriver under sin fritid. Min studie visar att gymnasister lever i en skrivkultur som främst består av textmeddelanden per mobiltelefon eller inlägg på diskussionsforum, vilket överrenstämmer med det antagande jag presenterar i avsnitt 1.2 om syftet med denna avhandling. Det ungdomarna oftast skriver är alltså korta textstycken bestående av någon eller några meningar. Via dessa media kan ungdomarna föra ett samtal som mera liknar muntligt tal än skriven text. De kan leda till att de glömmer normerna för hur en skriven text ser ut, vilket I. Nyström (2004:48) säger syns i studentskrivningarna hos vissa skribenter. Man kan tänka sig att ungdomarna varken använder ett alltför varierat språk eller ett korrekt skriftspråk då de för en konversation med personer, som ofta är deras kompisar, via mobiltelefon eller på diskussionsforum. På diskussionsforum vill man ofta skriva snabbt och ett textmeddelande kan endast innehålla en viss mängd tecken plus att varje meddelande kostar. Detta innebär att dessa media kräver att man skriver kort och således används ofta förkortningar och ofullständiga meningar. I. Nyström (2004:48) påpekar också att ett enkelt och variationsfattigt språk är ett av problemen i studentskrivningarna. Min undersökning visar alltså att gymnasister inte har mycket skrivträning under sin fritid som skulle vara betydelsefull för studentskrivningarna.

Till mina forskningsfrågor hör att ta reda på om gymnasister med höga betyg har andra läsvanor och skrivvanor än gymnasister med låga betyg i modersmålsämnet. Resultaten i både min kvantitativa och min kvalitativa undersökning visar att gymnasister med betyget 9 skriver flera olika genrer under fritiden än gymnasister med betygen 5–6. Gymnasister med höga betyg skriver precis som gymnasister med låga betyg textmeddelanden och inlägg på diskussionsforum, men de skriver dessutom andra genrer på sin fritid. Resultaten visar också att de studerande som har betyget 9 i modersmål och

litteratur läser mera, speciellt skönlitteratur, än de studerande som har betygen 5–6.

Jag har inte undersökt vad gymnasisterna skriver i skolan, men Kronholm-Cederberg (2005:74–80) menar att finlandssvenska ungdomar tycker att skolskrivandet mycket handlar om regelskrivning, dvs. att skriva grammatiskt korrekt. Gymnasisterna i hennes undersökning menar att det primära målet med skolskrivandet är studentskrivningarna. Detta framkommer även då jag intervjuat gymnasister om deras åsikter gentemot modersmålsämnet. Två av gymnasisterna med betyget 6 säger att målet med modersmålsämnet samt skolskrivandet är studentskrivningarna. I skolan tycks man alltså fokusera mycket på studentskrivningarna och de studerande får öva att skriva texter som skrivs i studentskrivningarna, vilket är bra med tanke på att det är viktigt att öva att skriva en genre för att bli bra på att skriva den, som Utbildningsstyrelsens nationella utvärderingar visar (Silverström 2004). Ett problem ligger i att studentskrivningarna och skolskrivandet är så långt ifrån ungdomarnas egen skrivkultur. Ungdomarna kan inte se ett samband mellan uppsatsskrivning i skolan och den typ av skrivande de behöver i det vardagliga livet, vilket kan leda till att ungdomarnas motivation är låg i fråga om skolskrivandet. Enligt en undersökning av Ström (1991:20) om gymnasisters skrivande anser också många studerande att man inte har användning för det man lär sig i skolan i det verkliga livet.

Kronholm-Cederberg (2005) säger att läraren fungerar som beställare av en text och eleven svarar på uppgiften för att uppnå så goda betyg som möjligt. Även om många forskare (se t.ex. Garme 2002 och Nyström & Ohlsson 2002) har sett det här problemet och bl.a. metoder som den processorienterade skrivpedagogiken har skapats, där kommunikativa perspektiv betonas (Nyström & Ohlsson 2002:25), är det inte helt oproblematiskt. Enligt Engdal Halse (1996:212) kan det vara svårt för den studerande att föreställa sig en okänd mottagare, samtidigt som skribenten skriver till läraren eller censorn.

Ett annat problem är att ungdomarna är bättre på att skriva narrativa än argumenterande texter (se Hertzberg 2006:299, Silverström 2004:141, Berge 2005:187). I. Nyström (2004:48–49) menar att gymnasisternas språk och struktureringsförmåga många gånger inte räcker till för att bygga upp en dynamisk text och att detta leder till att argumentationen blir ringa övertygande.

Ungdomarna själva vill också hellre skriva narrativa texter, där de får fantisera fritt (se Garne 1993:52–53 och Schøtt-Kristensens 1991:28). Enligt läroplanen skall gymnasisterna lära sig att skriva olika genrer. Läroplanens krav samt att träna att skriva texter gymnasisterna kan tänkas skriva i sitt kommande yrke går inte heller helt ihop med att ungdomarna enbart vill skriva fiktion. I min undersökning framkommer det att många ungdomar tycker att det är roligt att argumentera och diskutera under modersmålslektionerna och de önskar att de oftare fick göra det. Om gymnasisterna oftare fick argumentera muntligt under lektionerna, kunde detta med stor sannolikhet även utveckla deras förmåga att skriva argumenterande texter.

Nilsen (2005:121 och 128), som är censor för avgångsproven i norska grundskolor, menar att enkelt språk, rättskrivningsfel, oklart fokus, oklarhet om texten ger svar på uppgiften, oklar struktur samt litet och enkelt innehåll är kännetecknande för en svag text. Problemen med enkelt språk och svårigheter med strukturen finns alltså även på annat håll, men norska ungdomar lever ju också i samma skrivkultur som ungdomarna i Finland. Bellanders (2006a och 2006b) undersökning visar att ungdomar i Sverige också använder sig mycket av nya media, som bl.a. diskussionsforum.

Att tekniken och olika media utvecklas påverkar ungdomarnas skrivkultur och det kan vi inte och bör vi knappast hindra. Undervisningen i skolan styrs igen av studentskrivningarna och läroplanen. Det viktiga skulle vara att skrivandet i skolan inte är så långt från ungdomarnas egen verklighet och skrivkultur. Den här våren (2007) har ett nytt studentexamensprov, provet i textkompetens, införts i Finland. Provets uppgift är att testa innehållet i modersmålsundervisningen samt läs- och skrivförmågan hos skribenterna. I provet skall gymnasisterna skriva olika typer av genrer. Detta är en förändring från den traditionella fria uppsatsen till mera styrt skrivande och det nya provet kommer antagligen därmed att förändra modersmålsundervisningen. Den fria uppsatsen kunde ofta vara narrativ och jag tror att en del gymnasister sätter likhetstecken mellan uppsats och berättelse. I det nya provet krävs att gymnasisterna behärskar argumentation och muntlig argumentation kunde vara bra övning för det. I provet i textkompetens krävs också att skribenterna kan göra kopplingar till innehållet i modersmålskurserna och till sina egna erfarenheter. Detta har tidigare även krävts i den materialbaserade uppsatsen.

Det är för övrigt sällan ungdomarnas muntliga färdigheter testas inom modersmålsämnet. I PISA är det läsförmågan och i studentskrivningarna är det skrivförmågan som symboliserar hur bra ungdomarna kan sitt modersmål. I min kvalitativa undersökning framkommer att speciellt pojkarna gillar att diskutera, medan de inte gillar att skriva. Pojkarna har även klarat sig sämre än flickorna i skrivuppgifter i de nationella utvärderingarna (Yrjölä 2004:14–15). Modersmåls lärare har ofta en känsla av att flickor är bättre på att skriva långt om ”ingenting”, medan pojkar skriver kort, koncist och fakta. Om detta stämmer borde det nya textkompetensprovet i modersmål och litteratur gynna pojkarna. Det tar dock tid innan det nya provet hinner ta sin form och få en plats i dagens gymnasium.

I. Nyström (2004:58) anser dock att ett nytt prov inte räcker för att vända den sjunkande kurvan. Två andra faktorer hon nämner är att det behövs fler obligatoriska modersmålskurser på gymnasiet samt att färre studerande, som inte är motiverade för gymnasiestudier, bör välja att gå gymnasiet. Eftersom det i min undersökning framkommer att all skriftlig träning inför studentskrivningarna i princip sker i skolan, speciellt för de svaga gymnasisterna, skulle flera obligatoriska modersmålstimmar vara behövligt. Alla behöver nämligen någon gång skriva en text, t.ex. en arbetsansökan, och det låter föga trovärdigt och ger ingen bra bild av ansökaren om texten innehåller en mängd språkfel.

Jag anser att fokus på modersmålsundervisningen i gymnasiet i högre grad borde ligga på framtiden och att kopplingen till vardagen då skulle bli tydligare. Då Anderssons (1991:8–9) undersökning av sverigesvenska ungdomar jämförs med min undersökning samt Kronholm-Cederbergs (2005:74–79) studie av finlandssvenska ungdomar, märker man att skolskrivandet har en annan funktion för gymnasisterna i Sverige. Gymnasisterna i Anderssons undersökning anser att skolskrivandet är viktigt för det kommande livet, medan de finlandssvenska gymnasisterna anser att skolskrivandet är en färdighetsträning för studentskrivningarna. I Sverige har man inga studentskrivningar.

En av mina forskningsfrågor var att undersöka vad gymnasister anser om modersmålsämnet samt vad som påverkar deras attityder. Majoriteten av mina informanter anser att modersmålsämnet är viktigt, men inte speciellt roligt. I

intervjuerna framkommer det att samma personer som tycker att modersmålsämnet varken är roligt eller nyttigt anser att målet med modersmålsämnet är studentskrivningarna. De som har negativa attityder ser alltså inget annat mål med modersmålsämnet och att öva skrivning än studentskrivningarna. Däremot anser de som tycker att modersmålsämnet är viktigt att det finns flera mål med ämnet, t.ex. att det är viktigt att kunna sitt modersmål i alla skolämnena och för kommande yrken. Det finns också attitydskillnader mellan de informanter som har höga betyg och de informanter som har låga betyg i modersmål och litteratur. Höga betyg korrelerar med positiva attityder.

Då informanterna skulle säga vilken betydelse läsning har, var det fler informanter som ansåg att det finns en koppling mellan att läsa och framtiden än som anser att det finns en koppling mellan modersmålsundervisningen och framtiden. I och med det nya studentexamensprovet kommer förhoppningsvis undervisningen att förändras i den riktningen att ungdomarna får skriva olika genrer (och inte bara uppsats) i skolan och på det viset får en tydligare koppling mellan vardagen, framtiden och modersmålsämnet.

Litteratur

- Andersson, A. (1991): Vad ska vi ha skolskrivandet till? I: Einarsson, J & Thavenius, J. (red.) *Inte bara kråkor. Om skrivundervisningen på gymnasiet*. Rapporter om utbildning 4/1991. Malmö: Lunds universitet och Lärarhögskolan i Malmö. S. 6–13.
- Bellander, T. (2006a): På Internet vågar man snacka. Forskning om ungas skriftliga kommunikation i nya media. I: *Svenskläraren. Skrift för svenskundervisning*. Nr 4/2006.
- Bellander, T. (2006b): *Ringa ett telefonsamtal eller logga in på chatten? Ungdomars kommunikation i tal och skrift via nya och traditionella medier*. SoLid nr 17. FUMS rapport nr 216. Uppsala: Universitetstryckeriet. S. 34–35.
- Berge, K.J. (2005): Studie 6: Tekstkulturer og tekstkvaliteter. I: Berge, K.J., Evensen, L.S., Hertzberg, F., Valge, W. (red.): *Ungdommers skrivekompetanse. Bind II: Norskseksamen som tekst*. Oslo: Universitetsforlaget. S. 11–190.
- Bjar, L. (2006): Att analysera elevtexter. I: Bjar, L. (red.): *Det hänger på språket: lärande och språkutveckling i grundskolan*. Lund: Studentlitteratur. S. 319–348.
- Engdal Halse, M. (1996): Hvem snakker jeg med hos meg selv når jeg skriver, og hva har jeg å si til andre? Om skrivning som dobbel dialog. I: *Skrivandet som redskap. Svenskläraryrkeförbundet årskrift 1996*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. S. 207–230.
- Fröjd, P. (2005): *Att läsa och förstå svenska. Läsförmågan hos elever i årskurs 9 i Borås 2000–2002*. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 3. Göteborg: Institutionen för svenska språket.
- Garme, B. (1993): *I tal & skrift*. Malmö: Gleerups Förlag.
- Garme, B. (2002): Skolan, språket och de nationella proven. I: Garme, B. (red.): *Språk på väg. Om elevers språk och skolans möjligheter*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 33. Uppsala: Hallgren & Fallgren. S. 9–21.
- Geber, E. & Lojander-Visapää, C. (2007): *De svenska gymnasierna i Finland. En lägesanalys*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

- Grunderna för gymnasiets läroplan 2003. Grunderna för läroplanen i gymnasieutbildning för ungdomar.* (2004). Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Hannén, K. (2000): *Nationell utvärdering av inlärningsresultat i modersmålet i åk 9, 1999.* Utvärdering av inlärningsresultat 2/2000. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Hertzberg, F. (2006): Genreskrivning under senare skolår: att berätta räcker inte. I: Bjar, L. (red.): *Det hänger på språket: lärande och språkutveckling i grundskolan.* Lund: Studentlitteratur. S. 295–317.
- Kronholm-Cederberg, A. (2005): *Om skrivandets villkor – unga människors berättelser om skrivandet i gymnasiet.* Rapport från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi 16/2005. Vasa: Åbo Akademi.
- Lappalainen, H-P (2006): *Tiivistelmä Opetushallituksen raportista. Ei taito taakkana ole – Perusopetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten arviointi 9. vuosiluokalla 2005.* Utbildningsstyrelsen.
- Tillgänglig: <http://www.oph.fi/pageLast.asp?path=1,444,3784,7698,50228> (hämtad 13.3.2007)
- Larsson, K. (1984): *Skrivförmåga. Studier i svenskt elevspråk.* Upplaga 1:1. Malmö: Liber Förlag.
- Liberg, C. (2000): Den livsvida och livslånga läs- och skrivutvecklingen och svensklärares uppdrag. I: *Att växa med språk och litteratur.* Svenskläraryrkesförbundet 2000. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. S. 109–123.
- Metsämuuronen, J. (2006): *Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten ja asenteiden muuttuminen perusopetuksen ylempien vuosiluokkien aikana.* Utbildningsstyrelsen.
- Tillgänglig: <http://www.oph.fi/page.asp?path=1,444,3784,7698,59893> (hämtad 13.3.2007)
- Nilsen, H. (2005): Studie 4: Hva sier sensor? Sensorcommentarer om tekstkvalitet. I: Berge, K.J., Evensen, L.S., Hertzberg, F., Valge, W. (red.): *Ungdommers skrivekompetanse. Bind I: Norsksensuren som kvalitetsvurdering.* Oslo: Universitetsforlaget. S. 115–160.
- Nyström, C. (2000): *Gymnasisters skrivande. En studie av genre, textstruktur och sammanhang.* Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet (51). Uppsala: Uppsala universitet.

- Nyström, C. & Ohlsson, M. (2002): *Analys – skrivuppgift utan ämnesgränser. I: Garne, B. (red.): Språk på väg. Om elevers språk och skolans möjligheter. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 33. Uppsala: Hallgren & Fallgren. S. 22–51.*
- Nyström, I. (2004): Oro för modersmålsresultaten i studentexamen i Finland. I: Breivik, T. (red.): *Språk i Norden 2004 – Sprog i Norden 2004. Årsskrift för Nordisk språkråd og språknemdene i Norden. S.39–58.*
- Reichenberg, M. (2005): *"Det är därför vi aldrig läser i den boken." Gymnasieelevers tankar om läsning och tryckta texter. IPD-rapporter 2005:06. Göteborgs Universitet: Institutionen för pedagogik och didaktik.*
- Pedagogiska forskningsinstitutet, Jyväskylä universitet (2004): *Utmärkta PISA-resultat också i Svenskfinland. Pressmeddelande 7.12.2004.*
Tillgänglig: http://ktl.jyu.fi/pisa/Kort_pressmeddelande.pdf (hämtad 5.3.2007)
- Pedagogiska forskningsinstitutet, Jyväskylä universitet (2005): *De svagaste eleverna lyfte Finland till topposition i PISA. Skolans status betyder inte något för elevernas resultatnivå. Pressmeddelande 16.5.2005.*
Tillgänglig: <http://ktl.jyu.fi/pisa/Pressmeddelande16052005.pdf> (hämtad 5.3.2007)
- Petas, S. (2005): *Sandor slash Ida. Hur ungdomsromanen Sandor slash Ida har mottagits av ungdomar och kritiker i Sverige och Finland. Helsingfors: Institutionen för nordisk litteratur.*
- Rosén, M. & Gustafsson, J-E. (2006): Läskompetens i skolår 3 och 4. I: Bjar, L. (red.): *Det hänger på språket: lärande och språkutveckling i grundskolan. Lund: Studentlitteratur. S. 29–55.*
- Schøtt-Kristensen, P. (1991): Diskurschocken?! Några gymnasieelevers åsikter om skolskrivandet. I: Einarsson, J & Thavenius, J. (red.): *Inte bara kråkor. Om skrivundervisningen på gymnasiet. Rapporter om utbildning 4/1991. Malmö: Lunds universitet och Lärarhögskolan i Malmö. S.27–38.*
- Silverström, C. (2002): *Utvärdering av inlärningsresultat i modersmål och litteratur i åk 9 våren 2001. Utvärdering av inlärningsresultat 4/2002. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.*

- Silverström, C. (2004): *"Ett viktigt men utmanande ämne". En utvärdering av inlärningsresultat i modersmål och litteratur i årskurs 9 våren 2003.* Utvärdering av inlärningsresultat 3/2004. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Silverström, C. (2006): *Modersmål och litteratur i nio år. En utvärdering av inlärningsresultat i modersmål och litteratur i årskurs 9 våren 2005.* Utvärdering av inlärningsresultat 2/2006. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Sinko, P., Pietilä, A., Bäckman, P. (2005): *Luku-Suomessa taottua. Opetushallituksen Luku-Suomi-kärkihankkeen (2001-2004) raportti.* Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Skolverket (2003a): *Barns läskompetens i Sverige och i världen. PIRLS 2001.* Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2003b): *Hur förbättra både kvalitet och likvärdighet? – Slutsatser från PISA 2000.* Skolverkets aktuella analyser 2004. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2004a): *Att lära för livet. Elevers inställningar till lärande – resultat från PISA 2000.* Skolverkets aktuella analyser 2004. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2004b): *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Huvudrapport – svenska/svenska som andra språk, engelska, matematik och undersökningen i årskurs 5.* Rapport 251/2004. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2004c): *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Sammanfattande huvudrapport.* Rapport 250/2004. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2005): *Svenska och svenska som andraspråk årskurs 9. Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Ämnesrapport till rapport 251/2005.* Stockholm: Skolverket.
- Smidt, J. (1996): *Skrivning på skolen (...og for livet?). Et økologisk perspektiv på elevskrivere, skolsjanger og sjangerskrivning på skolen. I: Skrivandet som redskap.* Svenskläraryrkeförbundet årskrift 1996. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. S. 83-100.
- Ström, M. (1991): *Skrivkrav i arbetslivet. I: Einarsson, J & Thavenius, J. (red.): Inte bara kråkor. Om skrivundervisningen på gymnasiet.* Rapporter om utbildning 4/1991. Malmö: Lunds universitet och Lärarhögskolan i Malmö. S. 20–26.
- Utbildningsstyrelsen (2004): *PISA: Finländska ungdomar i den absoluta världstoppen.*

Tillgänglig: <http://www.oph.fi/svenska/page.asp?path=446,474,36321>
(hämtad 28.2.2007)

Väljärvi, J., Linnakylä, P., Kupari, P., Reinikainen, P. & Arffman, I. (2003):
De finländska framgångarna i PISA – några orsaker. PISA 2000. Jyväskylä:
Pedagogiska forskningsinstitutet vid Jyväskylä universitet, OECD PISA och
Utbildningsstyrelsen.

Tillgänglig: <http://ktl.jyu.fi/pisa/publikation2.pdf> (hämtad 5.3.2007)

Yrjölä, P. (2004): Pojkar och flickor vid utvärdering av inlärningsresultat. I:
Vitikka, E. (red.): *Skola- kön- inlärningsresultat.* Duplikat 16/2004.
Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. S. 10–24.